

НУРМАТ ЛАТИБЖОНОВ

АДОЛАТ ШАМШИРИ

Бадиалар, мақолалар, суҳбатлар

Тошкент
Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1993

67. 99 (2) 116. 31
Л 24

Муаллиф ҳисобидан чоп этилди. Китобнинг ғоявий-бадний савиясига муаллиф масъул.

Латибжонов, Нурмат.

Адолат шамшири: Бадналар, мақолалар, суҳбатлар.—
Адабиёт ва санъат нашриёти, 1993.— 68 б.

Нурмат Латибжонов матбуотда эълон қилган бадна, суҳбат, мақолаларини жамлаб, саралаб, қайта ишлаб китоб ҳолига келтирибди. Унинг бу илк тўпламида мустақиллик йўлларидаги йўқотишлар, қийинчиликлар, халқ ҳақида хиёнат қилган кимсаларнинг кирдикорлари, ўз ўрнида саргак турган халқ посбонлари ҳақида ҳикоя қилинади.

Латибджанов Н. Мечь справедливости.

61. 99 (2) 116. 31

Л 4702620202 — 73 — ўз ҳисобидан, 93.
М 352(04) — 93

(С) Нурмат Латибжонов,
1993 й.

ISBN 5-635-01368-6

ИСТИҚЛОЛ ТОНГИ ОТГУНЧА...

Туркистон қарийб бир аср истибдоднинг жабр-зулмини чекди. Мана шу даврда халқимизнинг бошига не-не қора булутлар кўланка солмади. Булутлар гоҳ қора ёмғир бўлиб, гоҳида дўл ва ҳатто тош бўлиб ёғди. Халқимизнинг муборак бошига ёққан бундайин маломат тошлари кунни кечагидай ёдимизда, бунга ҳали ўн йил ҳам ўтмади. Йигирма миллионли халқ орасидан ақалли йигирмата азамат кўкрагини кериб чиқмади ўшанда, сўрамадики, хўш, асл ниятинг нима, «ўзбек ниши»ни қай мақсадда ўйлаб топдинглар, деб.

Халқимиз бахтига Президентимиз Ислон Каримов «десантчилар» билан ўз вақтида ёлғиз туриб, қатъий, мурасасиз кураш олиб борди ва бу курашнинг самараси ўлароқ чоракам юз йил давом этган истибдодга ниҳоят чек қўйилди.

Уша йиллари Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси жумҳуриятдаги ҳур фикрли инсонлар қароргоҳига, мустақиллик минбари — адолатнинг уйига айланди. Ёзувчилар уюшмаси биносига фақат шоир ёки ёзувчи эмас, эл-юрт тақдирига бефарқ бўлмаган турли касбдаги ватанпарварлар ҳам келишар, ҳар кун-кунора қизил истибдодга қарши йиғишлар, қизғин фикр алмашувлар бўлиб турарди.

Бир гал уюшмамизга миршаб кийинида қорувли бир йигит кириб келди. У сўз сўраб минбарга чиқди ва ёзувчиларга «пахта ниши» баҳонасида Москвадан жўнатилган «десантчи»лар миллий кадрларни оёқости қилишаётганини, болани отага, отани болага қайраб мисоли 1937 йилдаги каби ялпи қатағонни бошлаганликларини ёниб гапирди, бу жиноятнинг тепасида турган кимсаларни тап тортмай фош қилиб ташлади.

Бу йигит Нурмат Латибжонов эди. У Андижон аэропорти милиция бўлими бошлиғи бўлиб ишлар экан. Жумҳуриятимиз ҳокимияти москвалик «десантчилар» қўлига ўтиб кетган даврда юрак бетлаб уларга қарши турган, Ўзбекистон ички ишлар вазирлиғи биринчи ўринбосари Дидоренкога «шаккоклик» қилган, тергов бўлимининг бошлиғи Лаптев билан олишган, ўз устидан жинойи иш қўзғаган Андижон вилояти прокурорининг ўринбосари Уляянов ҳужумларини дадил туриб бартараф этган йигит шу — подполковник Нурмат Латибжонов.

Шу-шу Тошкентга йўли тушса Нурматжон ҳар гал Ёзувчилар уюшмасига кириб ўтишни қанда қилмасди.

Бир гал у уюшмага руҳан тушкун ҳолда кириб келди. «Мени Дидоренко ишдан бўшатди»,— деди алам билан. Биз яхши гаплар билан кўнглини кўтаргандай бўлдик. Зеро, ўша пайтлар қайта қуришнинг шафқатсиз шамоллари эндигина эса бошлаган, бунинг самараси ўлароқ «Россиядан виждон олиб келган» ким-

саларнинг ниқоблари бирин-кетин пиртилаётган эди. Бу ўта мураккаб ва оғир давр эдики, «пахта иши» баҳонасида миллий кадрларнинг бошига чалғи солиш, миллатпарвар кишиларнинг кўзини очиб қўйиш, энг аянчлиси, туман, вилоят, умуман, жумҳурият миқёсида Россиядан жунатилган кадрларни мансаб курсиларига ўтқазишдек империячилик сиёсати ва раҳбариятда миллий маҳлуудлик авж олган эди.

Орадан бир оз ўтиб, Нурмат Латибжонов уюшмага хурсанд кириб келди: «Мен вазифамга тикландим»,— деди. Биз уни қутладик, ишларини сурништирдик. Маълум бўлишича, у Андижон аэропортида тилла тақинчоқларни мунтазам Россияга ўғринча ташиб кетиш билан шуғулланиб келган гуруҳни қўлга олганлигини гапириб берди. Биз, унга ана шу воқеани мақола қилиб ёзиб, матбуотда эълон қилишини маслаҳат бердик. Орадан бир ҳафта ўтар-ўтмас «Народное слово» газетасида унинг мақоласи босилиб чиқди.

Биз Нурмат Латибжонов билан кам учрашар, баъзан ярим йиллаб кўрмасдик. Бироқ касбига беҳад меҳр қўйган бу жасур йигит билан республика ва Москва матбуоти саҳифаларида узлуксиз бериб борилган мақолалари, радио ва телевидениедаги чиқишлари орқали дийдорлашиб турардик. Чунончи, унинг «Халқ сўзи» газетасида эълон қилинган «Ўзбекистоннинг дарвозасида москвалик қўриқчими?!» сарлавҳали мақоласи анча шов-шувга сабабчи бўлди. Республика ёзувчилари ҳафталиги «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасида чиққан «Маданий мафия» мақоласида эса юртимизда илдиэ ота бошлаган салбий ҳолатларни аёвсиз фош қилинди. Бундай чиқишлар шундан далолат берадики, Нурмат Латибжонов ўзининг масъул касби доирасида ўралашиб қолмай, матбуот орқали жумҳурият ижтимоий ҳаётининг дардчил муаммоларини кўтариб чиқди. Унинг қалбидаги ватанпарварлик туйғуси, иқтидорли журналистга хос синчковлиги ва энг муҳими, довюраклиги бизда қизиқиш ва умид уйғотди.

Бир гал Андижон шаҳрига йўлимиз тушиб, Нурматнинг пир-ру бадавлат онаси, оила аъзолари билан танишдик, ҳамюртларининг бу оила тўғрисида айтган эҳтиром тўла суҳбатларини эшитдик.

Андижонликларнинг ҳикоя қилишларича, Нурмат Латибжоновнинг бувалари зиёли, фозил инсонлар экан. Бобоси Қодиржон Матқосимов Андижон ва Хоразм вилоятларида саркотиб вазифасида ишлаган. Машъум 37-йил бу оилани ҳам четлаб ўтмабди. Юқори лавозимдаги раҳбар Қодиржон ота «халқ душмани» тамғаси билан қамоққа ташланган. У Файзулла Хўжаев ва Акмал Икромов билан бирга турмада ўтирган. Ғайринисоний тузумнинг барча жабру жафоларини бошидан кечирган. Азоб-уқубатли йиллардан кейин, ниҳоят оқланиб чиқиб Усмон Юсуповнинг маслаҳатчиси бўлиб ишлаган.

Нурматжоннинг онаси Хайриниша Матқосимованинг ҳикоя қилиб беришича, қатағон йилларни матқосимовлар хонадонидан ҳатто дўстлари ҳам оёқ узинган, кўча-кўйда кўришса, қўл чўзиб омонлашишдан чўчиб қолган. Қариндош-уруғлар ҳам «халқ душмани»нинг болаларидан ўзини четга олиб қочадиган бўлишган. Ҳам маънан, ҳам иқтисодий тағлик оилани қаттиқ исканжага олиб, даврнинг бешафқат синовидан ўтказган.

Бугунги кунда бу оилани андижонликлар миннатдор бўлиб, эҳтиром билан тилга оладилар. Бунинг бонси бор, албатта. Нурматжоннинг отаси Неъматжон бойвачча Латибжонов уруш йил-

лари ҳар кун қирқ қулоқли қозонда атала пишириб, Андижон шаҳри аҳолисига тарқатган, халқнинг дуосини олган. Латибжонбой бободан қолган катта ҳовлисини эса ўз ихтиёри билан болаларга совға қилган. Ҳозир бу ҳовлида Андижон шаҳрининг 19- мактаби жойлашган...

Нурмат Латибжонов ана шундай танги, фозил оиланинг фарзанди. У ёш бўлишига қарамай, даврнинг бешафқат шамолларига дуч келди: ноҳақ хизмат вазифасидан бўшатилди. Тикланди. Кейин яна бўшатилди. Яна тикланди... Яна... Унвони оширилди. Хуллас, у мураккаб йўлни танлаган, бундан афсусда эмас. Қадгис, хавfli ва айни пайтда, шарафли хизмати туфайли бугунги кунда уни фақат Андижон вилоятидагина эмас, балки бутун республикада танишади.

Нурмат Латибжонов матбуотда эълон қилган бадиъа, суҳбат, мақолаларини жамлаб, саралаб, қайта ишлаб китоб ҳолига келтирибди. Унинг бу илк тўпламида мустақиллик йўлларидаги йўқотишлар, қийинчиликлар, халқ ҳақида хиёнат қилган кимсаларнинг кирдикорлари, ўз ўринда сергак турган халқ посбонларини ҳақида ҳикоя қилинади. Китобда мустақил жумҳуриятимизнинг шаклланаётган миллий ҳуқуқ-тўғрилик тартибот таъкилотларига ибрат бўларли фазилатлар талайгина.

ОДИЛ ЁҚУБОВ,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси.

АДОЛАТ ТАРОЗУСИ

Нурмат ЛАТИБЖОНОВАга

Ким-кимга соҳиби Санжарман дейди,
Сим-симга мақтаниб ханжарман дейди,
Қумурсқа ҳам ўзин аждарман деди,
Агар кўнгиллардан кўчса диёнат.

Бол берган қўлингга найзасин санча,
Қилган яхшилигинг билмаган қанча,
Алпомишни талар гала тирранча,
Агар кўнгиллардан кўчса диёнат.

Анжонга арслондил алп этмиш ато,
Беайб парвардигор, кимда йўқ хато?
Қадрига етмайди Бобурни, ҳатто,
Агар кўнгиллардан кўчса диёнат.

Имон йўқ гўшада эҳром қайдадир,
Қалбга таскин қайда, ором қайдадир,
Магар жондан кечгин, нима фойдадир?..
Агар кўнгиллардан кўчса диёнат.

Оллоҳнинг уйига бир ғишт элтдинг, бас,
Тоza ниятингга дилимда ҳавас,
Топилар сени-да кўролмас нокас,
Агар кўнгиллардан кўчса диёнат.

Улуғнинг ёлғизи бўлгин улуғвор,
Дунёда Адолат тарозуси бор,
Сенга пастларнинг панд бермоғи душвор,
Айбинг ахтарса ҳам агар тумонат.

Бекларга муносиб сендаги ҳиммат,
Юзингдаги нулинг сўнмасин, Нурмат,
Эрка ўғлим дебон эл этса ҳурмат,
Сенга жаннатга йўл ҳақдан кафолат.

Муҳаммад ЮСУФ

ИСТИФФОР

«Қайси бир халқнинг ичида жиноят ва гуноҳ иш қилувчилардан кўра қилмайдиганлар кўп ва кучли бўлатуриб уларни тийиб қўймасалар Тангрининг офати ҳаммаларига баробар бўлади».

«Ҳадис»дан

Ўзбек халқи ўз тарихининг шўролар даврида, айниқса, коммунистлар ҳукмронлиги авжга чиққан 70—80-йилларда кўп ситамларни бошдан кечирди. Бу йилларда беозор, қўй оғзидан чўп олмаган, эгатдан бошини кўтаришга вақт топмаган жафоқаш элимизга надоматлар ёғдирилди, «пахта иши», «ўзбек иши» каби камситувчи ҳақоратомуз иборалар ҳам ўша йиллари ўйлаб топилди.

Ер шарининг олтидан бир қисмидаги элу элатлар, халқлар устидан яхлит 70 йилдан ошиқ вақт мобайнида болшавойлар амалга оширган ғайрининсоний эксперимент охир-оқибат разолатга юз тутди. Мисоли афсонавий Бобил минорасининг, яъни зўравонлик асосига қурилган бу қизил салтанатнинг сўнгги йиллари ўзбек халқи хотирасида чуқур аламли из қолдирди. Атоқли давлат арбоби Шароф Рашидов вафотидан кейин республика раҳбарлигига келган айрим ноқобил кишиларнинг қўпол хатолари, нўноқликлари туфайли халқ обрўсига путур етказишга урнишлар бўлди, кўплаб миллий кадрлар қадрсизландилар, урф-одат, тил ва қадриятларга беписандлик ҳоллари содир бўлди.

Бу нохуш ҳодисаларнинг шоҳиди бўлган кўплаб ватандошлар қаторида мен ҳам бисёр алам чекдим, ўз хизмат вазифаси тақозоси туфайли элу юртимизни тузини еб-ичиб, тузлиғига тупурган айрим нокаслар билан юзма-юз келдим...

Адолат йўлидаги саъй-ҳаракатларим кўп ҳолларда тазйиқ ва ноҳақ жазолар билан «тақдирланди». Бироқ яхши кунларга ишонч руҳи қалбимда бир зум сўнгани йўқ, энг мушкул вазиятларда ёлғиз қолмадим. Халқнинг виждони бўлган ёзувчи ва шоирлар бундай дамларда ўз маънавий мададларини аямадилар. Мен уларнинг маслаҳати билан республика мат-

буотида ҳуқуқ-тартибот муаммоларига бағишлаб бир қанча чиқишлар қилдим. Уйлайманки, бу ҳаракатларим ҳам бенз кетмади.

Газеталарда эълон қилган мақолаларим, суҳбатларимни, радио ва телевиденнедаги чиқишларимни жамлаб, саралаб, қайта ишлаб, бир китоб ҳолига келтиришга ҳаракат қилдим. Бундан мақсадим шуки, яқин ўтган йилларда республикамиз ижтимоий-сиёсий воқеаларини яна бир эслайлик, таҳлил қилиб кўрайлик. Шундай қилсак, Истиқлол бизга нималарни бергани ва қандайин оғир асоратлардан халос этгани янада равшан бўлади.

Тагин шуни айтишим лозимки, менинг ёзувчиликка даъвоим йўқ. «Адолат шамшири» китоби эса менинг илк машқларим. Ундаги мулоҳазалар, ўй-кечинмалар, муаммолар — барчасини, ҳурматли китобхон менинг иқрорим, кўрган-кечирганларимдан келган хулосаларим, бир сўз билан айтадиган бўлсам, истиффорим деб билгайсиз.

Яширишнинг не ҳожати бор, биз, яъни мен тенгиларнинг суяги шўролар замонида қотган, тили чиқиб айтган гапи, ақлини таниб тушунгани қаттол мафкуранинг ғайрининсоний, худосизликка оид сўз-иборалари бўлган. Модомики, манглайнмизга офтоб нури тушиб, динимиз, эътиқоду аъмолимиз ўзимизга бус-бутун қайтган экан, Яратган Эгамга шукроналар айта-миз.

Ва мен юрагимнинг туб-тубида шундай бир туйғуни бот-бот ҳис этаманки, биз — ҳаммамиз тилимизу дилимиз билан истиффорли бандалармиз. Гоҳ шод, гоҳ ношод, бирда ғолиб, бирда мағлублик бизни савоб ишларга, боз хатоликларга солиб қўймоғи мумкин. Ҳамма саъйи ҳаракатларимни Аллоҳ кузатиб турганига заррача шубҳам йўқ, деган инсон истиффор айтади ва Аллоҳдан бўладиган мағфиратга эришади. Зоро, Пайғамбаримиз вафот этганларида баъзи саҳобалар: «Бизни Аллоҳнинг азобидан сақлаб турувчи икки нарса бор эди, бири Пайғамбаримиз алайҳиссалом эдилар, энди иккинчиси истиффор қолди, у ҳам кетса ҳалокатга учраймиз», дейишган экан.

Муаллиф

БАДШАЛАР

САҲРОЙИ КАБИРДАГИ ҒАРОЙИБ ДИЁР

Саҳройи Кабир номини болалигимда жўрофия ва тарих фани дарсларида эшитган эдим. Муаллимларнинг афтини бужмайтириб таърифлашидан худонинг қарғиши теккан, бийдай чўл жой бўлса керак, одамлар қандай яшашаркан, бечоралар тақдирга тан бериб яшашар-да, деб, у ерликларга раҳмим келарди.

Бирлашган Араб амирликлари ҳаво оланига (тайёрагоҳ) қўнганимизда болаликда бу диёр ҳақида эшитганларимнинг нақадар содда ва ғўрлигидан кулдим. Бундай озода, бундай кўркли жойни ойнаи жаҳонда ҳам кўрмаган эдим. Тайёрагоҳ ходимлари қўлимдаги кичик жомадонимни ҳам қўл-қўл қилиб олиб туширишди. Одамларнинг хушфезълиги ва самимиятини кўриб, боз устига, ўзим яшаган «совет турмуш тарзи»ни кўз олдимга келтириб хийла хижолат тортдим. Тайёрагоҳнинг ўзидаги расталарни кўриб яна ёқа ушладим. Мабодо, тижорат масаласида бу юртга келадиган одам бўлса, шаҳар айланмай шу ернинг ўзидан мурод ҳосил қилиб, қайтиб учиб кетаверса бўлар экан.

Юкимизни «сиз-сиз»лагандай авайлаб миникка ортишди. Автоулов салқин ва хушбичим экан. Шаржа амирлигига жўнадик. 15—20 чақиримга чўзилган йўлнинг ҳар иккала томони бепоён гулзор эди. Шундай иссиқда гул ўсармиди, ясама гуллар бўлса керак, деган хаёлга ҳам бордим. Гуллар шундай чиройли эдики, ҳайдовчидан бир лаҳза миникни тўхтатишини сўраб, гулзорга кирдим, не кўз билан кўрайки, гуллар ясама эмас, табиий экан. Шундай жазирамада гул етиштирганларга тасанно айтиб, яна йўлга тушдик.

Йўл-йўлакай йўл назоратчиларини кўрдик. Аммо булар робот бўлиб, қондабузарларни ўша пайтнинг ўзида қайд этиб, марказга хабар қилар ва айбдор, албатта жазосини олар экан. «Ҳе, робот ака, қўйвороқолинг, мана бу сизга чойчақа», деган гаплар ўтмайди. Мана, цивилизациянинг самараси! Бу ҳам маънавий,

ҳам иқтисодий жиҳатдан афзал эмасми? Бу қулайлик қондабузарнинг пора беришига ҳам, йўл назоратчисининг унга шерик бўлишига ҳам имкон қолдирмайди.

Йўллар шишадай тип-тиниқ. Теп-текис. Миникларда тиқилинч, ур-йиқит эмас. Ҳатто йўллар кесишмайди. Фалокатнинг рўй беришининг ҳар жиҳатдан олди олинган.

Бежирим меҳмонхонани таърифлашга ҳожат йўқ. Бирлашган Араб амирликларида телевидение ўнлаб мамлакатларнинг кўрсатувларини мунтазам бериб борар экан. Бир маҳал ойнаи жаҳонда Президентимиз Ислом Қаримов пайдо бўлдилар.

— Мўътабархон, телевизор Тошкентни ҳам кўрсатар экан,— деб рафиқамни чорладим.

Кейин билсак, Тошкент телевидениеси эмас, Хельсинки кўрсатаётган экан. Президентимизнинг нутқини амирлик телевидениеси тўлалигича олиб берди. У киши Хельсинкида халқаро анжуманни бошқарганликларини ҳам телевидение орқали гувоҳи бўлдик. Телевидениеда Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги воқеаларини намойиш этишга хийла кўп вақт ажратилар экан. Айниқса, собиқ Иттифоқнинг мусулмон жумҳуриятларидаги вазиятларга бу ўлка халқида қизиқиш жуда кучли.

Бирлашган Араб амирликлари гарчи Ислом динининг таянч мамлакатларидан бири бўлса ҳам, дин давлат ишларига аралашмас экан. Мамлакатда қонун устивор. Қонун олдида шоҳу гадо бирдай жавобгар экан.

Ерлик аҳоли — араблар жуда бой яшашади, умрлари пул санаб ўтаркан, десам унчалик лоф айтмаган бўламан. Мамлакатда бирорта тиланчи йўқ. Қора ишларни асосан хориждан келган ёлланма ишчилар бажаришар экан. Халқи жуда ўқимишли бўлиб, оддий фаррош ҳам инглизчада тоза гаплаша олади. Фаррошчалик тил билмаганимга ўқиниб кетдим.

Тартиб-интизом кучли, низо келтириб чиқарадиган сабабларнинг олди олинган. Полициячилар жуда катта маош олишади ва энг замонавий техник асбоблар уларнинг хизматида. Ҳар бир одам вазифасидан қатъий назар, қонун посбонлари — полициячиларни ҳурмат қилишади. Полициячилар ҳам ўз навбатида инсон ҳуқуқларининг ҳақиқий ҳимоячиларидир. Иншооллоҳ, бизда ҳам мана шундай маърифатли ҳуқуқ посбонлари кўпайсин.

Мамлакатда боғлар жуда сероб бўлиб, хурмолар пишиб ётибди. Хурмони териб ейиш текин. Гулзор ва хурмозор тугаган жойда савдо расталари бошланади.

Дўконлардаги молларнинг сероблигини кўриб, бутун дунё аҳолиси бу ерга ёғилиб келиб харид қилишса ҳам дўконлар ярим бўлмаса керак, дея ўйладим ўзимча.

Мамлакатнинг фаровонлиги қора олтин — нефть туфайлидир. Дунёнинг энг нуфузли мамлакатларида ишлаб чиқариладиган саноат моллари дўконларда тўлиб кетган. Антиқа автоманикларни кўриб, мактаб ўқитувчимизнинг «Саҳройн Кабирдаги улов воситаси фақат туя», деган гапларини эслаб кулиб қўйдим. Уқувчилик пайтимизда «дунёдаги энг бахтиёр халқ — совет халқи», «биз бахтиёр болалармиз» деган сохта ақидалар асосида тарбияланганимиз ёдга тушади.

Биз «бахтиёр болалар» эса биринчи синфлигимиздаёқ пахта терардик. Қўлларимиз совуқ қотиб, совуқда дилдираб турсак ҳам, энг бахтиёр болалар — бизмиз, деган фикр мурғак ўй-идрокимизда қотиб қолганди.

Муаллимлар динни ёмонлар, ҳужумкор атеистлар эса намоз ўқийдиган кишиларнинг устидан кулишарди. Амалдор одамлар дастурхонда фотиҳа ўқилганда ҳам қўлини кўтариб юзига тортишга ҳайиқишарди. Бу-ку энди болаликда бўлган гаплар.

Кунни кеча, бундан уч-тўрт йил бурун одамлар таъзияга боришдан ҳам юрак олдириб қўйишган эди-ку.

Бундан уч-тўрт йил олдин «бирор жумҳуриятнинг раҳбари Макка ёки Мадинага борибди», деган гапга биров ишонармиди?

Мана энди Президентимиз Ислом Каримовнинг Саудия Арабистонига бориб, муқаддас жойларни зиёрат қилганликларини ҳаммамиз телевизор орқали кўриб, Президентимиз билан бирга ҳаяжонландик.

Миллатни диндан, ўтмишидан айириш жиноятдир. Ҳар бир мактаб, ҳар бир кўча, ҳатто атторлик дўконинда ҳам Карл Маркснинг «Дин — халқ учун афъюндир» деган сўзлари осиб қўйиларди. Ҳеч нарсадан қайтмайдиган, ўз шахсий манфаати йўлида «жанговар атеизм»ни қурол қилиб олган худосизлар ўз «доҳий»ларининг юқорида келтирилган «кароматли» гапининг давомидан ҳатто беҳабар эдилар. Маркснинг ўша байроққа айлан-тириб олинган гапининг давоми қуйидагилар эди:

«...Бироқ мен тақводор бўлганимда, албатта, Ислом динини танлаган бўлардим». Ҳозир энг ривожланган мамлакатларда ислом динини қабул қилувчилар сони кўпайганлиги фикримизнинг далилидир.

Бирлашган амирликда бошқа дин вакиллари ҳам эмин-эркин яшашар, ўз динларига сизгиниб, ўз билги-

ларича кун кечиришар экан. Аммо мамлакатнинг қонунларига қатъий бўйсунишади.

Мен кўп диндошларимиз билан мулоқотда бўлганимда шуни билдимки, собиқ СССРнинг йирик раҳбарларидан биринчи бўлиб Макка ва Мадина сафарига борган Ислом Каримовга ҳурматлари зўр экан.

— Ислом Каримовнинг жумҳурайис бўлиши Оллоҳнинг иродаси. У кишининг отасига минг раҳмат. Исломга ривож берсин деб, мос исм қўйишган экан,— дейишди биз билан мулоқотда.

Дубай, Обудаби ва Шаржа амирликлари бўйлаб сафаримда ҳам қувондим, ҳам алданган авлод эканлигимизни ўйлаб қайғурдим.

Ахир, бизнинг миллатимиз, аждодларимиз неча минг йиллар буюк салтанатлар қуришган. Дунёни сўраб туришган. Кунчиқардан Кунботаргача давлат барпо этиб, элнинг манглайини силашган. Камбағалларга нафақа тайинлашни дунёда биринчи бўлиб буюк бобомиз Амир Темур ҳазратлари жорий этганлар. Мана, улуғ саркарда ўз ҳаётномаларидан бирида бу ҳақда шундай ёзганлар: «Мен камбағалларга кўп хайру эҳсон қилдим; ҳар можаро ва муаммони диққат билан текширдим ва уни мумкин қадар тўғри ҳал қилишга бутун жаҳдимни сарф қилдим.

Халойиққа раҳм қилдим, барчага наф еткурдим. Бунда бировга ноҳақ озор етказмадим ва мендан ёрдам сўраб келганларни кўкрагидан итармадим. Қуръондаги Парвардигорнинг: «Атгаъзим ли амриллоҳ ва-ш-шафқату ʼала халқи-ллоҳ» (яъни «Аллоҳнинг амрига бўйсуниниш ва халқига шафқат қилиш даркор») оятини ўзимга фарз билиб, уқиб олдим ва умр бўйи барча юмушларимда унга амал қилдим».

Бизга ҳеч ким океаннинг ортидан келиб, ишларимизни сошлаб бермайди. Жумҳуриятни оёққа тиклаш, боболаримизга мос давлатни барпо этиш қисқа вақт мобайнида ўзини улкан давлат арбоби сифатида халқаро майдонда яхши танитган ҳурматли Президентимиздан тортиб ўзини мустақил республиканинг озод фуқароси, деб билгувчи ҳар бир кишининг муқаддас бурчидир. Шундай жаннат диёрда яшаб туриб, унинг қадрига етмаслик, буюк иморатни кўрмак бўлишига ҳисса қўшмаслик гуноҳ.

Мен Саҳройи Кабирдай жойда ғаройиб диёр барпо этган диндошларимизни кўриб, жабрдийда Туркистонимизни, унинг шавкатли баҳодирларини, жаҳон тан берган даҳоларини, яқин ўтмишдаги асоратли тақдирини,

ендиликда истиқлол йўлида турганию эртасини кўп ўйладим. Тилу дини бир, қалби эгуликка эш бизнинг жафокаш халқлар бирикмоғи керак. Мен бу йўлда муҳтарам Президентимиз Ислам Каримовнинг Қирғизистон, Қозоғистон, Туркменистон юртбошилари билан олиб бораётган ибратомуз қардошлик сиёсати ҳақида Саудия Арабистонидаги ватандошларга гапириб бердим. Айниқса, қирғиз ва ўзбек халқи ўртасида тобора мустақамланиб бораётган қардошлик алоқалари ҳақидаги гапларимни улар ҳаяжон билан тингладилар, жафокаш тожик халқига берилаётган иқтисодий ёрдамимиздан миннатдорлик ҳисларига тўлдилар.

Туркистон жумҳуриятлари, айниқса, Ўзбекистонимиз Туркия ва Араб мамлакатлари билан дўстлик кўприкларини мустақам қуриши зарур.

Яқинда 40 кун давомида Саудия Арабистони сафариди ҳожина бўлиб қайтган волидан муҳтарамам: «Ўғлим, дунёни кўр, хотинингга ва фарзандларингга дунёни кўрсат», деб маслаҳат бердилар. Мен яқинда Туркиянинг Ўзбекистонда ҳам кўрсатилаётган Овросиё дастурида талабаларнинг Туркия бош вазири Сулаймон Демирал билан мулоқотини кўриб кўзимга ёш тизилди. Қанийди, йигирма ёш бўлганимда мен ҳам ўқишга борардим. Ўзбекистон учун энг зарур мутахассис бўлиб келардим...

Сафардан қайтар эканман, истиқлолга эришган жонажон Ўзбекистонимизда амалга оширилажак ишлар нақадар кўплигини чуқур ҳис этдим. Энг аввало, мустақил давлатга муносиб мутахассислар керак. Мен, ўз касбимдан келиб чиқиб, бу ўринда назорат масаласида мулоҳазаларимни айтиб ўтмоқчиман.

Амирликлар тайёрагоҳида назорат қилувчи ходимлар ниҳоятда хушфёъл, одамохун, улар ҳар бир муҳожирни ғоят эҳтиром билан кутиб олишади ва шу зайл кузатиб қолишади. Бундай мулозамат бутун мамлакат тўғрисида, шу мамлакат фуқаролари — миллат ҳақида муайян таассурот уйғотади. Табиийки, мен ўзим Саудия Арабистонини жуда юксак маданиятга эга мамлакат деган таассурот билан қайтдим.

Афсус ва алам билан таъкидлашга мажбурманки, сафардан қайтиб Тошкент тайёрагоҳига келиб буткул ўзгача вазиятни кузатиб ўйларга ботдим. Ёввойиларга хос бақирқ-чақирқлар, назоратчиларнинг қўполлиги, йўловчиларнинг одам ўрнида кўрилмаётганлиги хўрлигини келтирди. Ахир, тайёрагоҳ хизматчилари йўловчиларга бақириниш учун эмас, йўловчи олдидаги вазифа-

сини аъло даражада бажарганлиги учун маош олишадими-ку?!

Майли, уларни давлат тилини билмасликлари учун айбламайлик. Лекин одамга ҳурмат билан муомалада бўлиш ҳар бир миллат вакилининг бурчи-ку.

Ахир, тайёрагоҳ Ўзбекистоннинг кўзгуси-ку. Наҳот, йигирма икки миллионли Ўзбекистонда ўнтагина хушфеъл, одобли ўзбек қизи топилмаса? Мен билан учоқдан бирга тушган арабларга ҳам юқоридагидай қўпол муомала қилинди. Буни кўрган хорижликларнинг кўнгли ранжимасмикин?

Менинг юқоридаги гапларимда бошқа миллат вакиллари тайёрагоҳдан ҳайдалсин, деган маъно йўқ. Аммо жумҳуриятнинг остонасида давлат тилини биладиган, ҳеч бўлмаса, одам тилини биладиган кишилар хизмат қилиши шарт. Менимча, Ўзбекистоннинг ўзига хос чиройга эга бўлиши учун ишни остонадан бошлаш зарур.

ЯҚИН УТМИШ САБОҚЛАРИ ЁХУД «МАДАНИЙ» МАФИЯ

Энди эгар улар сизга жавоб бера олмасалар, бас, билилгки, улар фақат ҳавойи-нафсларигагина эргашурлар. Оллоҳ томонидан ҳидоятланмаган ҳолда ўз ҳавойи-нафсига эргашган кимсадан ҳам йўлдан озганроқ ким бор?! Албатта Оллоҳ бундай золим қавмини ҳидоят қилмас». Қуръон, «Қасос» сураси, 50- оят.

Бундан олти-етти йил муқаддам «мафия», «рэкeт» деган сўзлар биз, ўзбекларга ажнабий бир тушунчалар бўлиб туюларди. Не бахти қароликки, бу сўзлар ҳам, унииг замиридаги ҳодисотлар ҳам «ўзимизники»дай бўлиб қолди. Улар Ўзбекистонга чет элдан экспорт қилиндими ёки собиқ бепоён мамлакатдан келдими, буни келажакдаги йирик тадқиқотлар кўрсатади. Қайта қуриш даврида Ўзбекистонни Россиядан жўнатилган корчалонлар — ўзига хос «маданий» мафия эгаллаганлигини ўз кўзимиз билан кўрдик. Ўзбекистонни «тозалаш» учун келган бу «ўртоқлар» уни ифлослантириб кетганининг, ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлаш учун келиб, амалда уни ичдан бузиб кетганларининг гувоҳи бўлдик. Мафия дегани, менинг тушунишимча, катта-кичик амал курсиларида ўтирган одамларнинг шахсий манфаатлар, қинғир ниятлар йўлидаги ўзаро ҳамтовоқлиги, ҳаммаслақлигидир. Қайта қуриш йилларида Ўзбекистонни «қонуний» тарзда эгаллаган марказий мафия фаолиятидан истаганча мисоллар келтириш мумкин. Ўз юртида кичкинагина бир шифохонанинг бош врачни бўлган шоввоз йигитча — Руснов деган зот икки миллион аҳолига эга бўлган пойтахт Тошкент шаҳрининг соғлиқни сақлаш Бош бошқармаси бошлиғи лавозимига шаҳар партия комитетининг биринчи котиби Сатин томонидан ўтказиб қўйилгач, бир ярим йил ичида 270 та «Москвич», «Волга» машиналарини соттириб юборди. 1988 йилда «списать» қилиб сотилган бу машиналар орасида ўша йили заводдан чиққанлари ҳам анча эди.

Китобхон шундай савол бериши мумкин: хўш, ўша пайтда Русновнинг бу ноқонуний қилмиши ҳақида юқори ташкилотларга шикоят қилиш керак эди, нега ҳеч ким ҳаракат қилмади? Шаҳар милиция бошқармасигами? Ахир, у ерда ўртоқ Клапушевский бошлиқ. Шаҳар прокуратурасигами? У ерда ўртоқ Тёркин прокурор. Республика прокуратурасигами? У ерда ўртоқ Бутур-

лин прокурор. Шаҳар партия комитетигами? У ерда «Русиновнинг тоғаси» Сатин раҳбар. Булар ҳаммаси — Ўзбекистонга «софлик» олиб келишга даъват этилган «десантчилар» гуруҳининг аъзолари. Ниҳоят, Ўзбекистон халқ назорати комитетига шикоят ёзилди. Назоратчилар текшириб, Русиновнинг ноқонуний хатти-ҳаракати оқибатида давлатга 170 минг сўм зарар етказилганини аниқлаб, унга... ҳайфсан эълон қилинди, холос. Чунки Ўзбекистон халқ назорати комитетининг ранси ўртоқ Ефимов эдилар. Анишчев деган машҳур шахс эса баланд минбарлардан туриб «Биз («десантчилар» демоқчи) икки юз кишимиз!» дея кўкрагига уришдан ўзини тиёлмаганди. У расман Ўзбекистон КП МК-нинг иккинчи котиби, амалда эса «маданий» мафиянинг қудратли босси эди.

Ўзларини хон билган, кўланкалари майдон бўлмиш бу тўралар Ўзбекистон ҳуқуқ-тартибот идораларининг барча пиллапояларига ўтириб олиб, даврнинг келди сур бегим, қабилда иш юритдилар, Мана, «тозалик, поклик рицарлари»нинг маиший турмушидан жузъий мисол. Тошкент шаҳрининг прокурори Тёркинни хотини «Тошкент» меҳмонхонасида ўйнаши билан тутиб олиб тўполон кўтаргач, унинг ўринбосари Паньковни эса «Россия» меҳмонхонасида ўйнаши билан маст-аласт бўлиб милициянинг қўлига тушгач, муддатидан илгари прокурорликдан четлаштириб, келган жойларига жўнатворишди. Маънавий разолат ботқоғига ботган бу кимсалар ва уларга ўхшаганлар Ўзбекистонда қандай тартиб-интизом ўрнатиши мумкин эди? Ҳеч қандай! Аксинча, улар халқнинг урф-одатларига ўта беписанд қарадилар, ақлли, тадбиркор, ишбилармон кадрларни қийратдилар, ноқонуний жиноий ишларни «ижод» қилдилар, ноқонуний қама-қамалар билан машғул бўлдилар.

Табий бир савол туғилади: ўша пайтларда «ўзимизнинг» ҳуқуқшунослар қаёққа қарадилар, «устоз»ларнинг ноқонуний хатти-ҳаракатларига қаршилик кўрсатадиган бирорта мард йўқ эдими? Бор эди! Бироқ улар камчиликни ташкил қилишарди. Бутун ҳокимият «десантчилар» қўлига ўтиб кетган шароитда очиқ-ойдин курашолмас эдилар.

Орадан йиллар ўтиб, бугунги кундан туриб ўша шароитга назар ташласак, билмадим, ёшлигим боисданми, қизиққонлик туфайлими, ҳар қалай, ўнбошли аждаҳодай бу уюшган тўдага қарши чиққанганимни эслаб, ўзимдан аллақандай қониқниш ҳиссини туяман. Ушанда мен даст-

лаб Москва десантчилари Ўзбекистонда кадрларни, хусусан, маъмурий органлардаги билимдон кишиларни ноҳақ қатагон қилаётганликларини айтиб Ички ишлар вазирининг биринчи ўринбосари Дидоренконинг қабулига кирдим. «Улар»нинг раҳбари айнан Дидоренко эканини ўшанда билмасдим, шу сабабдан унга: «Сизлар Теплов (вазирнинг кадрлар бўйича ўринбосари) билан ўзбек милиция кадрларининг яқсон қилинишига томошабин бўлиб турибсизлар», дедим.

Мендай ёш милиция майорининг кимсан республика Ички ишлар вазирининг биринчи ўринбосарига — марказдан атай жўнатилган эмиссарга дангал гапиришим бошимга ҳар қандай балоларни солиши мумкинлигини ҳам оз бўлса-да сезардим. Бироқ мен миллий кадрларни ноҳақ ишдан четлатишлару ноқонуний жиноий жавобгарликка тортишларнинг олдини шу тариқа олса бўлар, деб ўйладим. Бир менинг адолат истаб айтган гапимга жавобан улар «эсимни жойига келтириб қўйиш» билан жавоб бермоқчи бўлишди. Орадан кўп ўтмай, Андижон вилоят прокурорининг ўринбосари Ульянов («десантчилар»дан бири) менинг устимдан жиноий иш кўзғатди. Начора, миллат манфаатидек юксак мақсадни кўзлаб ташлаган қадамимга жавоб шу бўлди ва мен энди ўзимни ҳимоя этишим керак бўлиб қолди. Ҳимоя излаб республика прокурорининг ўринбосари Гайданов қабулига кирдим. У тергов бўлимининг бошлиғи Лаптевни чақириб: «Бир сутка мобайнида мана бу миллатчини ҳибсга олишга материал тайёрланг», деб буюрди. «Занжир»нинг пухталигини қаранг, Дидоренко — Гайданов — Лаптев, ҳаммаси «десантчилар» гуруҳидан. Республика маъмурий органлари буткул шуларнинг қўлида. Дод деб яна кимга борасан?

— Қулоқ сол, ватанпарвар,— деди Лаптев мен билан бир оз «дўстона» суҳбатлашгандан кейин.— Бизнинг содиқ одам бўласан. Олег Ивановичга айтаман, Дидоренкога қўнғироқ қилади — ҳаммаси тинчийди.

Менинг, табиийки, қоним қайнаб кетди. Энди бир камми айғоқчилик қилиб уларга ишлашим, ўз миллатининг манфаатларига зид иш қилишим қолувди. Ўйлаб ўтирмай, ўрнимдан даст туриб Лаптевнинг кўзига тик қараб айтадиган гапларни шарт-шарт айтдим чикиб кетдим.

Мен жуда яхши билардим — энди улар тинч қўйишмайди. Шу боис уйимга бормадим, Тошкентда, ошна-оғайнилариمنىнг уйида «яшириниб» яшадим. Лекин

шунчаки яшириниб ётмадим, ишладим. «Десантчиларга» қарши ишладим. Ишни Ёзувчилар уюшмаси раҳбари Одил Ёқубовга учрашишдан бошладим. Уша даврда энг ишончли, виждонли, йўқотадиган амалидан қўрқмайдиган тоифа — ёзувчилар эди. Шуларгина миллат ор-номусини ҳимоя қилишга жазм эта оларди. Маслаҳатлашиб Дидоренко ва бошқалар тўғрисидаги материалларни тўпладик. Улар ҳибсда ётган жиноятчиларга милиция формасини кийдириб жиноятга жўнатиш каби ифлосликларни ҳам қилиши тўғрисидаги ҳужжатлар қўлга киритилди.

Мана, ўша ашёвий далиллардан бири бўлган ушбу мактубдаги сўзлар: «Чилонзор район ички ишлар бўлими бошлиғига. Сизга Соловьёв ва Баширов фалончиларни «обработка» (Ўзбек тилида бу манфур «хизмат»нинг тўла маъносини берадиган сўз тополмадим) қилиш учун жўнатиляпти».

Бу материаллар асосида президент Каримовга хат ёздик.

Мен президентимиз ўша даврда қўрқмасдан «десантчилар»ни келган жойига қайтариб юборишни бошлаганидан қаттиқ суюнганман. Бунинг учун катта юрак ва миллатпарварлик керак. Бу фазилатларга эга бўлмаган бошқа бир раҳбаримиз эса Россия ва бошқа республикалардан дорнинг тагидан қочганларни йнғиб Ўзбекистонга «тартиб ўрнатиш» учун олиб келган эди. Улар қанақа тартиб ўрнатгани бугун ҳаммага маълум. Қонунсизликнинг гуллаб-яшнаши оқибатида республика шовинистларнинг янги бир тажриба майдонига айланиб қолди, миллатнинг гуллари бевақт хазон бўлди, сўлди.

Нега Ички ишлар вазирлигимиз ўша йиллар қаддини тиклай олмади? Бунинг бош сабаби шунда эдики, юзлаб чаласавод ҳуқуқшунос — десантчилар масъул лавозимларга ўтқазиб қўйилган эди. Улар ишни яхшилай олармиди — йўқ! Фақат бугунги майшатию чўнтагини ўйларди. Шу тариқа вазирлик иши изидан чиқиб кетди. Елкасида бўм-бўш тўрваларини кўтариб келган «ёрдамчилар» кетар чоқда ҳаром йўллар билан орттирган мол-мулкларини контейнерларга жойлаб жўнатишмади-ми?! Бунинг мен ўз кўзим билан кўрдим, ҳужжатлар бунга асос.

Баъзан: «Ушанда контейнерларни олиб қолиш чорасини кўрмадингизми?» деб савол беришади. Шунда нафақат жўнаб кетган контейнерларни олиб қолиш, балки

Тошкент шаҳрининг ўзида бир неча ўнлаб ноқонуний берилган квартираларнинг айримларини ҳануз бўшатиб ололмаётганимиз эсимга тушди. Шаҳар марказидаги шинам, кўп хонали ўнлаб бу квартираларда ҳозир ҳам қаёқларгадир жўнаб кетган «десантчи» прокурор у терговчиларнинг эридан ажраган хотини, боласи ё онаси ёки шунчаки ўйнаши истиқомат қилишмоқда...

Қонунбузарликка йўл қўйганлар устидан жиний иш қўзғаб, уларни хабарнома билан сўроққа чақириш керак. Гайдановнинг 38 кишини ноқонуний равишда ҳибсга олгани қонуний тасдиқланди. Нега уни жиний жавобгарликка тортиш мумкин эмас? Мумкин ва керак!

Мен бир неча йил Андижон темир йўл милициясига бошчилик қилдим. Бу давр ичида жиноятларни очиш, ўғирлик ва талон-торожни камайтириш, олдини олиш каби барча кўрсаткичлар мунтазам яхшиланиб борди. Жамоа Ўзбекистон ва Тожикистон ҳудудларидан ўтган 400 километр масофадаги темирйўлда, 28 станцияда хизмат қилади. Бир йил мобайнида 1100дан ортиқ жиний ҳаракатлар тўғрисида хат ва аризалар келиб тушди. Ҳаммаси бўйича текшириш олиб борилди. 320 таси бўйича иш қўзғатилди. 180 жиноят бўйича жиноят содир этган шахслар аниқланиб, қонунга мувофиқ жавобгарликка тортилди. Одам ўлдириш, зўрлаб номусига тегиш, оғир даражада тан жароҳати етказиш, босқинчилик, талончилик, фирибгарлик каби жиноятларнинг ҳаммаси очилди. Темирйўл станцияларида халқ хўжалик юкларини ўғирлашга қарши кураш кучайтирилди. Узоқ вақт мобайнида ўғирлик билан шуғулланиб келган 20 кишилик жиний гуруҳ қўлга олинди, бир қотил топилиб, жиноят содир этилган жой прокуратурасига— Самарқандга жўнатилди. 22 килограмм гиёҳ моддаси ушланди.

Албатта, жиноятчилар олами менинг бошчилигимда амалга оширилган бу тадбирларга томошабин бўлиб қараб тургани йўқ. Улар ҳар турли йўллар билан аввало мени «тартиб»га чақириб қўйишга уринишди. Биргина мисол. Уша тадбирлар муваффақиятли амалга оширила бошланган йили менинг раҳбарлигимдаги идора ва шахсан ўзимнинг фаолиятимни тафтиш этиш учун олти марта махсус комиссия келди, текширди.

Уша кезлар дўстларим мендан ярим ҳазил-ярим чин қилиб: «Бундай куюнчақлик сенга кимдан юққан?» деб сўрашарди. Мен ҳам ҳазил оҳангда қисқагина: «Бобомдан!» деб қўя қолардим. Назаримда, ҳар қандай фази-

лат ҳам ёки бирор-бир иллат ҳам кишида ўз-ўзидан пайдо бўлиб, ўз-ўзича шаклланиб қолмаса керак. Халқимизда «От ўрнини той босар» деган гап бор. Менинг тақдирим онамнинг дадаси — бобом Қодиржон Матқосимовнинг тақдирига ўхшайди. У киши Избоскан районида, Хоразм вилоятида «биринчи» бўлганлар, уч марта отувга ҳукм қилиниб, иншоолло, ўз ажаллари билан оламдан ўтдилар. Менинг ҳам уч марта устимдан жиний иш қўзғатилди... Бобом ўз вақтида халқим, миллатим деган бўлса керакки, пахта яккаҳоқимлигига қарши чиқиб Хрушчевга хат ёзган. Етмиш йил компартия сафида бўлганлар, тўқсондан ошиб бандаликни бажо келтирдилар. Ушанда тепаларида эдим. «Партбилетимни олиб бер, бир кўрай», дедилар. Келтириб бердим. Қалтироқ қўлларида тутиб: «Мен партияга содиқ ўляпман, лекин буни ҳозирги партия раҳбарларига топширма, музейга қўямиз деса ҳам берма», дея жонлари узилди.

Тўғри, у киши ўз даврининг одами эди. Комфирқанинг бутун кирдикорлари, эллар, халқлар бошига солган жабру жафолари кўплар қатори бобомга ҳам тўлалигича маълум бўлмаган. Бироқ у кишининг қатъияти, метин иродаси ҳавас қилса арзигулик эди. У киши ўзлари қулдай садоқат билан хизмат қилган партиянинг ғайриинсоний сиёсатидан кўп жабр тортдилар. Балки шу боис мен турғунлик давридаёқ масъул вазифада туриб комфирқага киришга юрагим чопмагандир. Ҳарқалай, коммунист бўлмаган саноқли милиция органларидаги бошлиқлардан бири эдим, ўша йиллар.

Мен бу гапларни ғурурланиб ёки ўзимни айрича хислатли деб мақтаниш учун айтаётганим йўқ. Бизга Мустақиллик жуда кўп йўқотишлар, курашлар эвазига келганини ички ишлар ходими сифатида чуқур ҳис этман, биламан, деб айта оламан. Ўзбекистон ўз мустақиллигига эришиш арафасида ва бу улуғ воқеа содир бўлганидан кейин ҳам ўлкамизга туҳматлар қилинди, зимдан бўҳтонлар уюштирилди. Ушдаги, Паркентдаги воқеалар кечагидек ёдимизда. Тошкентдаги Талабалар шаҳарчасида содир бўлган ҳодиса-чи?! Бу фожиаларга Президентимиз Ислоҳ Каримов ўз вақтида ҳаққоний баҳо бердилар. Мен у кишининг жонкуярлик билан, куйиниб айтган гапларини такрорламасдан, ички ишлар вазирлигининг бир ходими сифатида ўзимни ва ҳамкасбларимни яна бир марта ўйлашга мажбур қилаётган мулоҳазаларимни айтмоқчиман. Бу қора парда, сирли

Ўйинлар ортида улкан кучлар, манфаатлар турганлигини фош этмоқ учун ана шу қора пардани бешафқат йиртмоқ лозим эди. Халқ бахтига Президентимизнинг мислсиз шижоати туфайли шундай ҳам бўлди.

Москвадаги август воқеаларида уч кишининг ўлими Россиянинг мотамига айланди. Дунё таъзия билдириб, ҳамдард бўлди уларнинг қайғусига. Биз ҳам ўзимизни ҳурмат қиладиган мустақил миллат бўлмоқчи, демократик давлат қурмоқчи бўлсак, миллатимизнинг ҳар бир фарзандининг фожиаси миллий мотам даражасида талқин қилиниб эҳтиром этилмоғига эришмоғимиз зарур. Маълумки, ҳар қандай бежазо қолган жиноят бошқа жиноятларга зинапоя бўлиб хизмат қилаверади.

Биз — мустақил жумҳуриятнинг фуқаролари кечаги куннинг ана шу фожиаларидан сабоқ чиқариб олмоғимиз керак. Энг зарури, ҳуқуқ-тартибот тизимида тўла-тўқис барқарорлик, мустаҳкам интизомга эришишгина осойишталикка кафиллик бера олади. Ваҳоланки, ўша йиллардаги энг ташвишли ҳол шунда эдики, ҳамма поғонадаги раҳбарларда эртанги кунга ишонч йўқолган, бу кайфиятда ҳар ким фақат ўзини — бугунги курсисидан фойдаланиб қолишни ўйларди. Эртанги кунга ишончни, айниқса, маъмурий органлар раҳбарларию ходимларида уйғотиш керак эди. Милиция шаънига танқидлар кўпайиб, аниқ таклифлар айтилмас, айниқса, милицияга «юқори» берган топшириқни қойилмақом бажаришга «моҳир» раҳбарлар эмас, ўз калласини ишлатадиган, хато қилиши мумкинлигидан қўрқмайдиган раҳбарлар керак эди. Милицияни муҳофаза қиладиган қонунлар ишламасди. Оддий нарса — унвон олиш муддати етганида бир папка ҳужжат йиғилар, ҳолбуки, бу битта буйруқ билан ҳал бўладиган иш. Қолипдаги фикр ҳамон ҳукмрон: бугун бир жиноятни очган ходим эртага ундан каттароқ жиноятни очгани учун мукофот ёзилса, «кеча олди-ку мукофотни», дея рад этиларди. Социализмнинг аҳмоқона қонунларидан бири бу. Милиция ходимига у ушлаб қолган ўғрилик мол миқдорининг маълум фонзи тўланса, у юз минг сўмлик молни беш минг сўм пора эвазига қўйиб юбормайди. Масалан, биз бир йили 1,5 миллион сўмлик ўғирлик молни давлатга қайтардик. Шунинг 15—20 фонзи идора ихтиёрига ўтказилса, кам-кўстга, мукофотларга, моддий-техникавий базани мустаҳкамлашга ишлатилар эди.

Мана шундай шароитда ҳам милицияда ҳақиқий

халқ посбонлари ҳалол хизмат қилиб келишди. Уларнинг бу хизматлари зое кетмади. Юртбошимиз Ислом Каримов бу оғир касб кишиларининг қадр-қимматини кўтаришга даъват этилган қарорлари боис бизнинг иш ва яшаш шароитимиз анча яхшиланди, эл кўз ўнгиди милициянинг обрўси ошди.

Биз қайси касбда меҳнат қилмайлик, миллат манфаати ҳамиша кўз ўнгимизда, фикр-ёдимизда турмоғи лозим. Биз эришган истиқлол энди тор қобиққа ўралиб олишни инкор этади. Мен ўйлайманки, биз энг аввало мактабни қайтадан қуришимиз зарур. Худди японларга ўхшаб. Улар таназулга юз тугган маорифга етмишинчи йилларда бир неча юз баравар кўп маблағ сарфлашган ва янги авлодни етиштиришган. Бугун ўша авлод фан-техника тараққиётида Американи тиз чўктиряпти, америкаликлар Япония технологиясини ўзлаштиришмоқда. Биз эса миллий урф-одатларни, анъаналарни, дини Исломни тиклашимиз зарур. Худди шу нарса ҳаром билан ҳалолни ажратишни ўргатади. Бу — жиноят йўли тўсилади, деган гап.

Милиция жиноятчидан ҳар томонлама устун бўлиши керак. Яна милиция, прокуратура, суд — учаласи уч томонга тортқиламасдан, бир ёқадан бош чиқаришса...

Албатта, бандаси учун ташвишлари тугаган кун ҳаракати ҳам тўхтаган, демакки, ҳаёт якун топган бўлади. Шу зайл мендан хизматимнинг қалтислигидан келиб чиқишиб, баъзида хавф-хатардан чўчимайсизми ахир, ҳар қандай ҳолатлар юз бериши мумкин-ку, деб ҳам сўрашади. Албатта, менинг бу саволга берадиган жавобим битта: қўрққан куним устимдаги формани ечиб ташлайман. Мен бу ишга қорин тўйдириш учунгина кирмаганман, ота-онамдан фотиҳа олиб, она юрт осойишталиги учун курашаман, деб кирганман. Уйимни портлатишди ҳам, қўрққаным йўқ. Кўплар ишонмайди, лекин вилоят прокуратурасига раҳмат — жиноятчиларни топиб жавобгарликка тортди. Демак, ёлғиз эмасман.

Менга куч-қудрат бағишлайдиган бирдан-бир манба, бу — эртанги кунга ишончдир. Эртанги кунга умид билан яшаш, шунга бутун борлигинг билан интилиш жонажон диёримизнинг ҳар бир фуқаросининг юрагида муқим бўлмоғини истайман. Ахир, биз Истиқлолнинг шонли йўлига осонликча чиқиб олмадик. Эндиги ғалабалар ўзимизга боғлиқ.

ТИРИҚЛИК — ИМТИҲОНДИР

«Аллоҳ Ўз томонидан (яъни Ўз хоҳиш-иродаси билан) сизларга осмонлардаги ва Ердаги барча нарсаларни бўйинсундирди. Албатта бунда тафаккур қиладиган қавм учун оят-ибратлар бордир». Қуръон, «Жо-сия» сураси, 13- оят.

Авлоду аждодларимиз кишиларни имон-инсофга, ахлоқий покликка, маънавий етукликка, жисмоний баркамолликка даъват этишган. Ҳозирги авлод шу руҳда тарбияланганида эди, ҳалол билан ҳаромнинг фарқига чуқурроқ етган, бир-бирига қарата ўқ узмаган, пичоқ кўтармаган, бировнинг ҳақидан ҳазар қилган, ўзганинг аёлига ҳирсий назар ташламасдан ўзини тийган, ҳар бир қадамни ўйлаб босган бўлар эди.

Начора, биз ер юзи аҳлини қоқ иккига бўлиб ташлаб, узоқ йиллар мобайнида бир минтақани иккинчисига қайраб солган қаттол коммунистик тузум асоратида руҳан қашшоқлашиб қолдик. «Материя бирламчи», «Одам ижтимоий муносабатларнинг мажмуи» каби ўта моддуюнча ғайриинсоний таълимот кишиларни оёқлари остидаги нарсалардан бошқасини кўрмайдиган даражадаги маънавий сўқир ҳолга олиб келди. Дунёнинг қандай яралганлигидан тортиб, одамнинг маймундан бино бўлганигача — барча материалистик «таълимот» ҳар қандай илмий, бадий тадқиқотнинг негизи қилиб қатъий белгилаб қўйилдики, инсон руҳий олами, оламни идрок этиш ва виждон эрки унут бўлди. Бундай шароит халқни маънавий таназзулга олиб келди. Мактаблар, билимгоҳларда фарзандларимиз онгига ёлғон тарих, кераксиз, пуч ғоялар сингдирилмасдан, уларни алдамасдан сабоқ берилганида эди, имонсизлик, разиллик, жиноятчилик ва бошқа ёмон иллатлар бу даражада чуқур илдиз отмас эди.

Нохуш воқеаларнинг кўпайиши инсоний фожиа, маънавий таназзулдир. Катталаримиз, олиму улаомларимиз, тарихчиларимиз ҳақиқий ўзлигимизни, урф-одатларимизни, қадриятларимизни дадиллик билан тўғри тушунтира олганларида эди, жамнки ёмонлик,

тубандик, ҳаромхўрлик илдиизига шиддат билан болта урилган бўлур эди.

Меч андижонликман, ота-боболарим ҳам андижонлик. Шунинг учун ҳам Андижонда яшовчи юртдошларимни имон-эътиқодли ва мурувватли кўришни истайман. Бизнинг вилоятда неча асрлар давомида подшоҳлар, шаҳзодалар, алломалар, уламолар, азизлар ўтган. Жуда кўп ёзувчи, шоир, олим, санъаткорларимиз бўлган ҳамда бор. Афсуски, бугунги кунга келиб уларга тўла шарт-шароит яратиб, иқтисодий инқирозни ҳисобга олиб ёрдам беролмаяпмиз.

Агар бу фақат социал муаммогина бўлганида эди, ундан ёзгириб ўтиришни унчалик ҳожати бўлмасди. Биз истиқлолгача қанчадан-қанча ақли расо, фозил кишиларни йўқотиб қўйдик. Зиёли, аллома юртдошларнинг қанчаси қатағондан қочиб, ўзга юртлардан паноҳ топдилар. Миллатнинг гули бўлганлардан ажралиш шу халқнинг қашшоқланишига бош сабаб эмасми?!

Келинлар, узоққа бормайлик. Андижон шаҳримизга жойлашган, мамлакатимизга танилган, азиз меҳмонларимиз келса дам олдириб кўрсатишга мўлжалланган бобомиз Алишер Навоий номи билан ата-лувчи ягона боғимизнинг аҳволини бир кўз олдимизга келтирайлик. Авваллари бу ер қандай жаннатмакон жой эди. Ёшу қари, хотин-халаж ҳар кун бўлмаса ҳам кун орада шу боққа кириб айланганида кўнгли, юраги таскин топар эди. Дорбозлар, курашчию масхарабозлар, чаққонлару полвонлар, танилган санъаткорлар, ижодкорлар ва етук адибларнинг чиқишлари, турли-туман табирларнинг ўтказилиши ҳаммаси ширин тушдай бўлиб қолмадими?

Ҳозир бу боғ ҳувиллаб турган харобани эслатади. Ҳолбуки, ёшларнинг маданий ҳордиқ чиқарадиган, спорт билан шуғулланадиган жойлари жуда ҳам кам. Андижон шаҳримиз бошқа шаҳарлар сингари катта эмас, бунинг устига аҳолиси ўта зич жойлашган. Бир чеккасидан иккинчи чеккасига пиёда юрсангиз ярим соатда етасиз. Шуларни ўйлаб юрагимда оғриқ пайдо бўлади. Наҳотки, кичкинагина шаҳримизни покиза ушлай олмасак. Кўчаларимизнинг аҳволини бир кўринг. Қўл ювгани ёки томоқни ҳўллагани тоза сув тополмайсиз, канализациялар тўла ишга солинмаган. Қисқа қилиб айтганда, андижонликлар ёзда чанг ютадилар, қишда лой кечадилар. Бунинг устига фуқаро-

ларга кечки пайтда транспорт воситалари етишмайди, алоқа будкаларидаги телефонларнинг фақат ўрни бор, холос. Темир йўл, ҳаво йўллари орқали бир манзилдан иккинчи манзилга етиб олиш учун чипта олиш ниҳоятда қийинлашиб кетди.

Ахир, биз Ислом оламига буюк саҳобаларни берган, дунёга тиббиётнинг асосини берган аجدодларнинг давомчиларимиз-ку! Уйлаб кўрайлик, атрофимиз шундай аҳволда, шароитимиз шунақа бўлса-ю, биз икки-уч кунлаб тўй берсак, мисқоллаб, болаларимиз ризқини қийиб йиққан неъматларни ҳою-ҳавас йўлида совурсак; бу на шарнатга ва на ахлоққа тўғри келади. Мантиқ шундан далолат берадики, бу тариқа даб-дабабозлик, манманлик бориб турган ижтимоий ра-золатдир.

Манманлик ва нафс ҳавасига берилганлик кишини давлатга, биродарларига зарар етказиб, фақат ўз манфаати йўлида куфр ишларга олиб келади. Узоққа бормай, ўзимиздан мисол келтира қолай. Бизнинг вилоятимиз учун вагон ва контейнерларда келаётган қишлоқ хўжалик, саноат, озиқ-овқат маҳсулотлари ўғирлик йўли билан талон-торож қилинади, шуниси қизиқки, ўғирларнинг кўпчилигини Андижон темир йўли ишчилари ташкил этади. Мана қаранг: бир йилнинг бир кунига 20 дан ортиқ ўғрини қўлга туширдик. Булар йил мобайнида бир неча ўнлаб вагонларнинг қулфларини бузиб, бир неча минг килограмм шакар, гуруч, ун, яшнклаб кир совун, бир неча ўнлаб куб метрни ташкил қилувчи ҳар хил ёғочлар, алифу бўёқлар, темир трубалар ва бошқа нарсаларни ўмар-ришган. Бундан ташқари, бизнинг даҳамизда ҳар хил оғир жиноятлар содир қилганлиги учун элликдан ортиқ фуқаролар ҳибсга олинган. Жиноятчилик шу йўсинда давом этаверса, жамоатчилик милицияга ёрдам қўлини чўзмаса, охири бахайр бўлмайди, кўпчилик фуқароларимиз судланган деган тамға остида қолади ва келажак бизни кечирмайди.

Айримлар билан суҳбатлашганда ўғирлик, ташмачилик каби иллатлар йўқчиликдан, камбағалликдан келиб чиқади-да, деб ажабтовур важ ҳам келтиришади. Мен бу факторларни буткул инкор этмоқчи эмасман. Бироқ соғлом одамга меҳнат қилиш ва ҳалол меҳнат туфайли хоҳлаганча бойлик орттиришга имкон берадиган қонунлар ишлаб турган бир шароитда айримлар ё меҳнатдан қочишади, ёки енгилнинг

устидан, оғирнинг остидан юришни касб қилиб олишган.

Мусулмончиликда Сабр деган тушунча бор. Бойбадавлат кишига ҳам, камбағаллик азиятини чекиб турган одам учун ҳам бу ахлоқий фазилат руҳий таянч бўлмоғи лозим. Сабр-қаноат бизнинг қалбимизга сукунат ва хотиржамлик бахш этиб, ҳар қандай куфр ишлардан асрайди. Шунинг учун ҳам Сабрни барча фазилатларнинг онаси ҳисоблашади...

Биз бу каби муборак тушунчалардан, уларга синдирилган теран маъно-мазмундан беҳабарлигимиз — ахлоқий, исломий тарбиямиз сустигидан иллатлардан халос бўлишимиз қийин кечаётир. Мен ҳуқуқ-тартибот соҳасининг ходими сифатида шундай бир ҳақиқатни тушуниб етдимки, қаттиқ ҳукм-жазолар, қамоқхоналар билан жиноятчиликни камайтира олмаймиз.

Мен бу ўринда ваъз айтмоқчи эмасман, Одоб-ахлоқ, тартиб-қоидаларни мендан яхшироқ ҳис қиласизлар, биласизлар. Мен Сиз азизларга — қишлоқ, мактаб ва билим юртлири, корхона ва муассасалар раҳбарларига, маҳаллаларнинг оқсоқоллари, муҳтарам ота-оналарга, умуман, барча фуқароларга мурожаат қилиб шуни айтмоқчиманки, болаларимизни бедодликдан яқдил, яққадам бўлиб тўхтатайлик. Уларнинг инсофли ва диёнатли бўлиб улғайишларига кўмаклашайлик. Эл мулкини топташдан эмас, балки кўз қорачиғидай асрашдан сабоқ берайлик.

Ҳаммамиз ҳар доим фарзандларимиз қулоғига эркин ва мустақил жумҳурият бўлганимизни, республикамизнинг бутун бойликлари, ҳатто оддий бир чўпи ҳам пешона теримиз эвазига бунёд бўлаётганини, шаҳримизнинг обод ва кўркемлиги энг аввало ўзимизга боғлиқ эканлигини тушунтирайлик. Узоғимизни яқин, мушкулимизни осон қилаётган ҳар бир поезд, ҳар бир вагон ўз мулкимиз эканини, ҳар бир йўловчи ўз жигаримиз эканини болалар билишсин. Ҳалол фарзандлар ҳеч қачон ўз мулкига тажовуз қилмаслигини, сафардаги йўловчиларга тош эмас, гулдасталар совға қилиш жоизлигини онгларига қуйиб олсинлар.

Қуръонда тириклик, яъни бу дунё кишиларнинг нмтиҳон жойи, деб таърифланади. Чиндан-да, биз қаерда бўлмайлик, қандай касб, ҳунар билан машғул бўлмайлик, қай даражадаги мансабу лавозимларни эгаллаб турмайлик, ҳар бир нафасимиз имон, эзгу-

лик, поклик ва эътиқодга топширилаётган имтиҳон эканини унутмаслигимиз лозим. Зеро, «Анкабут» су-расида шундай дейилган: «Одамлар иймон келтирдик, дейишлари билангина, имтиҳон қилинмаган ҳолларида қўйиб қўйишлиларини ўйладиларми?!

Ҳолбуки, Биз улардан аввалги (иймон келтирган, барча) кишиларни имтиҳон қилган эдик-ку! Бас, (шу имтиҳон воситасида) албатта Аллоҳ («Иймон келтирдик», деб) рост сўзлаган кишиларни ҳам, ёлғончи кимсаларни ҳам аниқ билур» (2—3-оятлар).

Сизларнинг саъй-ҳаракатларингиз, бир лаҳзалик хушёрлигингиз, масъулиятини ҳис этишингиз, умумхалқ ишимизга, Президентимиз Ислам Абдуғаниевич Каримов сиёсатига қўшилган ҳисса бўлади. Негаки, ул зот халқимизни тинч-тотув яшашлари, иқтисодий ин-қирозни оқилона енгиб ўтишлари йўлида жуда кўп ишларни қилмоқдалар. Ҳаммамизга яхши маълумки, Президентимизнинг бевосита ташаббуси билан юрти-миз мустақил бўлди, динимизга, тилимизга қайтдик, бойлигимизга эга бўлмоқдамиз. Ўзбекистонни жаҳон танимоқда. Қарийб бир аср мобайнида неча-неча авлод бундай кунларни орзу қилиб келди. Биз энди истиқлол қадрини юксак тутайлик, миллат қадрини кўтарайлик.

СИРЛИ ҚОТИЛЛИК ЕХУД МИЛИЦИЯ ҲАЕТИНИНГ НУРЛИ ВА НУРСИЗ ҚУНЛАРИ

Милиция ҳаёти таҳликалар, хавф-хатарларга тўла. Чунки милиционер ҳар қадамда жиноятчи билан юз-ма-юз келиши, жиноятчи эса ўз жонини сақлаб қолиш учун ҳеч нарсадан тап тортмаслиги мумкин. Мен қуйида милиция ходимлари ҳаётидан айрим ҳодисаларни ҳикоя қилмоқчиман.

Бундан икки йилча муқаддам рефрижераторли вагонда ғалати қотиллик юз берди. Бу ҳодисани энг тажрибали изқувар-терговчилар ҳам имконсиз қотиллик сифатида баҳолаши мумкин эди. Чунки «ёпиғлик қозон ёпиғлиғича қолган», фожиани топишга имкон берадиган бирор-бир унсур ва ёки из қолдирилмаган. Жабрланувчи Россиянинг узоқ шарқдаги Уссурск шаҳрининг фуқароси. У ҳамроҳи билан хизмат юзасидан, яъни вагонлардаги музлатгичларга хизмат кўрсатиб келишган. Ҳодиса Андижонда рўй бергану бироқ улар билан маҳаллий аҳоли орасида ҳеч қандай жанжал, кўнгилсизлик бўлмаган.

Жабрланган йигитнинг шеригига келганда маълум бўлишнча, у жиноят рўй берган пайтда ва шу ҳодиса юз берган жойда бўлмаган, бир қараганда бунга ҳеч қандай шак-шубҳа йўқ. Қолаверса, ким ҳам бу икки йигит жанжаллашиб қолади, оқибатда қотиллик рўй беради, деб ўйларди, ахир, улар аллақанча вақтдан бери бир бурда нон топишса бирга баҳам кўриб келишган, собиқ Иттифоқнинг тўрт томонини бирга кезишган.

Қотилликнинг ҳар жиҳатдан жумбоқлигини ҳисобга олиб Андижон транспорт бўлими тезкорлик гуруҳи жиний қидирув бошлиғи, милиция майорни В. А. Шокиров раҳбарлигида бир неча йўсиндаги тахминий йўллар ишлаб чиқилди. Бу ҳаракат зое кетмади. Гумон қилинганлар ҳар жиҳатдан муҳокама қилиб, текширилиб кўрилгач, фақат бир кишига келиб тўхталди. Бу кимса аини ўша — қотиллик содир этил-

ган жойда бўлмаганига шак-шубҳа қилмаганимиз, яъни жабрланувчининг шериги бўлиб чиқди.

Ўткир сюжетли кинофильм ва детектив романлардагина шундай бўладики, жиноятчи оғир қийноқлар ва психологик олишувлардан ҳориб, руҳан тушкунликка учрагач, ниҳоят бўйин беради: «Қўлингиз баланд келди», дейдию чиндан гувоҳлик бера бошлайди. Ҳаётда эса аксар ҳолларда аксинча бўлади. Фош бўлишидан чўчиган жиноятчи маҳорат билан калаванинг учини чувата бошлади. Албатта, қочган ҳам худо дейди, қувган ҳам. Ишни ойдинлаштириб, нуқта қўйиш учун эса асосли далиллар зарур эди. Ва икки кунлик тинимсиз изланишлар натижасида бундай далилларни олишга эришилди.

Маълумки, Андижон темирйўл станциясининг товар тушириладиган ҳовлиси «майдонлар», «чорбоғлар», «кўчалар»дан иборат бир неча километрли масофани ўз ичига олади. Бу ҳовлида турли-туман ҳажмдаги қутилар, контейнерлар, хилма-хил майда-чуйдалар уюлиб ётади. Ҳозиргидек камчиллик шароитида ҳам бу ерда керакли жиҳозлар кўп учрайдики, омадли учарлар «оёқ остида»ги бундай нарсаларни дарҳол тинчитиб кетиши мумкин. Кейинги пайтларда мана шу омадли учарлар милициянинг тезкорлик қисмига тез-тез ташриф буюришиб, контейнерлар очилгани, улардаги қимматбаҳо буюмлар ўғирлаб кетилганидан шикоят қиладиган бўлишиди.

Биз тезда бундай ҳодисаларнинг олдини олиш чораларини кўрдик. Бироқ биз кўрган чоралар кутилган натижани бермади. Ўғирлик давом этаверди. Чунки, биринчидан, товар ҳовлиси на девор-тўсиқ билан ўралган, на қоровул қўйилган. Иккинчидан, муттасил ўғирлик билан шуғулланаётганлар шунчаки ҳаваскорлар эмас эди.

Текширишлар, қидирувлар оқибатида кейинчалик аён бўлдики, катта миқдордаги ўғирлик билан донмий равишда шуғулланиб келганлар — жинорий гуруҳ вилоятда жойлашган ҳарбий қисмининг хизматчилари экан. Машқ майдонларида ниқобланиш ва ўзгача қиёфаларга кириш маҳоратини ғоят пухта эгаллаган бу «Ватан посбонлари» усталиklarини хизмат бурчларига мутлақо терс ишларда синаб кўраётган эканлар.

Контейнерларни ўмариш кундуз куни ҳам, оқшомлари ҳам амалга оширилган. Баъзан товар ҳовлиси

хизматчиларининг шундоққина кўз ўнгида ўғирликлар содир бўлган. Бироқ халқда нақл бор: «Қасални яширсанг, иситмаси ошкор қилади». Иситмани пайқаб, касални топишда жиноий қидирув бўлимининг А. Солиев, Ш. Зокиров ва терговчи А. Ивановдан иборат махсус гуруҳи жонбозлик кўрсатди. Ушбу факт бўйича ўндан ошиқ жиноятчи қўлга олиниб, жавобгарликка тортилди. Давлатга бир юз эллик минг сўмлик товар қайтарилди.

Афсуски бу ишнинг якуни бизни мутлақо қониктирмади, чунки бу жиноий иш бўйича ҳарбий прокуратура фақат очилган, аниқланган фактларнигина текшириш билан чекланди, холос. Шунини алоҳида таъкидлашга мажбурманки, бу иш юзасидан ўтказилган текширишлар жараёнида мавжуд жиноий ва процессуал қонуларнинг талабга жавоб бермаслиги аён бўлиб қолди. Чунки ҳарбий прокуратура ва унинг қаторида транспорт прокуратураси ўша пайтда собиқ марказга бўйсунар эди. Бундай ҳол эса, ўз-ўзидан аёнки, жуда қўплаб йирик жиноятларни текшириш ва тўла қош этишга тўсиқ бўларди.

Яна бир муаммо халқ истеъмол моллари ва саноат молларини мустаҳкам қўриқлашни амалга ошириш билан боғлиқ. Бундай маҳсулотларнинг тўқсон фонзи жойларга темирйўл ва ҳаво транспортлари воситасида етказиб берилади. Менинг назаримда, бундай товарларнинг чет республикаларга олиб чиқиб кетилишини тўхтатиш фақат янгидан тузилган божхоналарга эмас, балки транспорт прокуратурасида ўтирган ходимларнинг республикамизга ҳалол ва виждонли хизмат қилишларига боғлиқ. Бундан атиги икки йил бурун ҳуқуқ-тартибот тизимининг бу тармоқларидаги айрим ходимлар халқ истеъмол молларининг ташиб кетилаётганига бефарқ қарар, чунки улар марказга бўйсунар ва марказ улар учун тоғдай таянч эди.

Мисол тариқасида айтишим мумкин, Ўрта Осиё транспорт прокурори Галашко ва унинг қўл остидаги Ҳамидов республикадан баҳоси ярим миллион сўм миқдордаги заргарлик буюмларини олиб чиқиб келадиган жиноятчини ушлаб қолиш эҳтимоли бўлатуриб, «қўлдан чиқариб» қўйишди. Дарвоқе, Фарғона транспорт прокуратурасининг бир терговчиси пора олганлиги учун саккиз йилга, бир ҳайдовчи — узоқ йилга озоликдан маҳрум этилгани, Марғилон станцияси

милиция бошлиғи пора билан қўлга олиб қамалгани ҳам юқоридаги «лоқайдлик» ўз-ўзидан содир бўлмаганини кўрсатади.

Андижоннинг маълум, машҳур бозори ҳам бу шаҳар вокзалининг шовқинию ур-сури билан тенглаша олмайди. Бу ерга турли томондан минглаб одамлар кун сайин оқиб келади. Айниқса, йўловчилар тушган поездлар келган пайтда сур-сур, ур-йиқит авжигга минади. Табиийки, бундай дамларда жиноятчи элементлар вокзални четлаб ўтишмайди. Шу боис айти шундай вазиятларда милиция ходимлари диққатни жам қилиб, ҳушёр туришади.

Шундай вазиятда яқинда жинойи қидирув бўлимининг катта ходими С. Гаффоров ва балоғатга етмаганлар иши бўйича катта инспектор Н. Равшанов кечки пайт ўзларига белгиланган жойни қўриқлаб туришганларида ўзини ўта бемалол тутган бир кимсани ушлашди. Уни тинтишганда ёнидан йигирма икки килограмм гиёҳванд модда топилди.

Ахтачи станциясида ўнлаб насли қўй ўғирланди. Бир кун ичида тезкор ходимлар А. Дадажонов, А. Тожибоев ва Ш. Шодибеков бу ўғирлик станция ишчилари ва шу яқиндаги қишлоқда яшовчи кишилар томонидан амалга оширилганини аниқлашди. Ўғирланган қўйлар эгаларига қайтарилди.

Албатта, мен юқорида келтирган факт ва рақамлар Андижон транспорт милициясининг Андижон станцияси ходимлари амалга оширган ишларнинг жузъий намуналари. Фақат 1991 йил ноябр ойигача тезкор ходимлар бир миллион сўмлик четга ташиб кетилаётган камёб молларни ва озиқ-овқат маҳсулотларини ушлаб қолишди.

Бевосита менинг раҳбарлигимда иш кўрган Андижон станцияси милиция бўлими ходимлари фақат транспортда юз берадиган жиноятларни очиш билан чекланиб қолмайдилар, балки улар вилоят, шаҳар ва қишлоқларда хизмат қилишаётган ҳамкасбларига ҳам ёрдам бериб келади. 1991 йили улар Ленинск шаҳрида ин қурган қуроли гуруҳни қўлга олишда, Пахтаобод туманида юз берган бир неча талончилик, босқинчилик, ҳужум ва зўрлаш ҳодисаларини фош этишда жонбозлик кўрсатдилар.

Ҳа, бир қарашда ўз фаолиятингдан қониқиш ҳосил қилсанг арзийдигандай туюлади. Бироқ ютуқларимиз бизни қувонтиради, қаноатлантиради, деб

айтолмайман. Чунки қанчалик самарали фаолият кўрсатганинг сари кундалиқ ҳаётинг мураккаблашиб, тобора хатарли тус олади. Бу фақат милиционер бўлиб ишлаётганинг учун эмас. Назаримда, бундай иш, яъни жиноятчиликнинг тез ва кўплаб фош этилиши вилоят миқёсидаги ҳамда ундан ташқаридагиларнинг ҳаммасига бирдай хуш келмади. Шу боис қисқа вақт ичида Андижон станцияси милиция бўлими юқори ташкилотларнинг ўйлаб топилган гумонлари «асосида» амалга оширилаётган ишларини тўхтатиб қўйиб, икки марта тафтиш қилинди. Ҳар гал жамоамиз фаолиятдан ҳеч бир нуқсон топилмагач, бундан қониқмаган Ўрта Осиё темирўл прокурори бу текширишларнинг натижасидан гумонсираб республика ички ишлар вазирлигига қайта тафтиш уюштиришни сўраб муурожаат қиларди.

Охир-оқибат иш шу даражага етиб бордики, ўз хизмат бурчини ҳалол бажараётган ходимларнинг шахсий ҳаётига таҳдидлар бўлди. Бу гапни шунчаки айтаётганим йўқ. Шахсан менинг уйимнинг бир қисмини портлатиб юборишди. Бахтимизга, мен ёки онла аъзоларимиздан бирор киши зиён кўргани йўқ.

Бироқ бу билан қафоатланишмади шекилли, мени бир ёқли қилиш учун 1991 йили июнида яна ҳаракат бўлди. Фақат тасодифгина мени бу машъум ҳодисадан асраб қолди. Бунинг устига бу машъум ишнинг амалга оширувчилари қочиб қутулмадилар, улар қамоққа олинди.

Оддий конкрет бир одамга эмас, балки ҳуқуқ-тартибот ташкилотининг раҳбарига уюштирилган бундай «ов» муайян тизимдаги айрим кимсаларнинг иши эканини асослаб ўтиришнинг ҳожати бўлмаса керак, деб ўйлайман. Агар бундай манфур унсурлар адолат устидан бир бор ғалабага эришишса, бизнинг жамиятимизни демократлаштириш, уни ижтимоий ва иқтисодий таназзулдан олиб чиқиш йўлидаги хатти-ҳаракатларимиз шунчаки эзгу ният бўлиб қолаверади.

Ҳар бир жамият ўз халқи танлаб олган йўлдан тараққий этади ва маданий равақнинг даражасидан келиб чиқиб ғайриқонуний ҳаракатларга баҳо беради. Барча қийинчилик, етишмовчиликларга қарамай бизнинг жамиятимиз, менинг назаримда, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ташкилотлардан жиноятларни очиш учун кучларни тўла-тўқис жалб қилишни талаб этишга ҳақли. Мен, энг аввало, шу юртнинг бир фуқароси

сифатида энг майда деб ҳисобланган жиноятдан ўта оғир жиноятгача — бу жиноятлар ким томонидан, қай тарзда амалга оширилган бўлишига қарамай — очиб ташланишидан манфаатдорман ва шуни қатъий талаб қилишга ҳақлиман. Агар, касбимиз, мавқеимиздан қатъий назар, ҳар биримиз шундай талаб ва қатъият билан фаолият кўрсатсак, жиноятларни келтириб чиқарадиган ва уларнинг устига похол ташлаб кўздан беркитадиганлар тегишли «насибаси»ни олиши шакшубҳасиз.

Ҳуқуқ-тартибот ташкилотида хизмат қилган киши бир сўзли, қароридан қайтмайдиган, ўрни билан шафқатсиз бўлиши керак. Бу сифатлар, ўз-ўзидан равшанки, қонунни бузувчиларга ёқмайди. Бундан ташвиш тортмай, чўчимай, дадил, шижоат ва шиддат билан ишга киришмоқ керак. Халқнинг милиционер ҳақидаги тушунчаси ва тасавури виждон, ҳалоллик ва қонунийлик ҳақидаги тасавурлар билан уйғун бўлмоғи лозим. Халқнинг манфаати, Ватан тинчлиги, осойишталиги ўз қўлида эканини чуқур ҳис этган ҳар бир милиционер шунга интилиши зарур.

ҒАРОЙИБ ВОҶЕА

ЕХУД ҲАҚИҚАТДАН КЎЗ ЮМИШГАНДА

Ҳақиқатдан кўз юмиб бўлмайди, дейишади. Тўғри, ҳаққоний фикр. Бироқ... Келинг, яхшиси ҳаммасини бир бошдан гапириб берай. Бу ўринда мен ҳикоя қилмоқчи бўлган воқеа СССР деб аталган қизил салтанат қулаётган, жонажон Ўзбекистонимиз ўзининг мустақиллигини эълон қилиши арафаларида юз берган эди.

Одий, одатий кунларнинг бири. Андижон шаҳар тайёрагоҳида навбатдаги 682- Андижон — Москва рейсига тайёргарлик кетаётир: рейсолди текширувлари, авиапатталарни қайд этиш жараёни. Шу пайт хорижда ишлаб чиқарилган, кир ювганда ишлатиладиган кукуннинг серҳашам қутисини қўлтиғига қисганча бир ўрис йигити тайёрагоҳнинг текширув бўлимига кириб келди. Шоша-пиша югургилаб юрган бошқа йўловчлардан айтарли фарқи бўлмаган бу йигитча нимаси биландир сиңков милиция ходимларининг диққатини жалб қилди. Уни ортиқча шовқин-суронсиз ичкарига таклиф қилиб, холислар иштирокида ўша серҳашам қутини очишни сўрадилар. Йигитча қутини очиб, стол устига тўка бошлади. Кутилмаганда тагидан салмоқдор бир қоғоз пакет ҳам сирғалиб тушди. Қоғоз пакетни очганларида, ичидан... кўзни қамаштириб олтин буюмлар — тўп-тўп тақинчоқлар тўкила бошлади. Буюмлар янги бўлиб, ёрлиқлари бут эди. Дастлабки терговдаёқ аён бўлишича, бу Александрнинг Андижонга ўн тўртинчи «ташрифти» экан. У ҳар гал Андижон ва қўшни вилоятлардан бир неча юз минглаб сўмлик олтин буюмларни бемалол таширкан. Бу галгиси икки юз мингликки экан. Биз унинг нархини давлат қийматидан келиб чиқиб айтаяпмиз. Чайқов баҳосида ҳисоблайдиган бўлсак, бу олтинлар эвазига миллионларини аямайдиганлар топилади. Александрнинг тан олишича, қимматбаҳо буюмлар

Москов орқали Ленинградга ва ундан нари Болтиқ-бўйига, кейин эса хорижга кетиши керак экан. Қаҳрамонимиз «Андижон» меҳмонхонасининг энг яхши хонасида, ҳеч қанақа ҳужжатсиз, тагин бир ўзимас, енгил табиатли фоҳиша ҳамхонаси билан ҳам яшабди. Улар бир-бирларига жуда ўхшайдилар, иккаловиям аввал судланган, иккаловидаям сохта паспорт. Улар бирор жойда ишламасдан, ўзлари билганича айшини суриб юрганлардан.

Александр Харитоновни қўлга олиш операциясини Андижон тайёрагоҳида милиция бошлиғи сифатида шахсан ўзим бошқардим. Операция усталик билан, профессионал даражада амалга оширилди. Биз ўз олдимизга қўйилган вазифани адо этиб, енгил тин олдик: қимматбаҳо ўғирлик моллар давлат хазинасига қайтарилди — Ўзбекистон ҳукуматининг ўз вақтида чиқарилган, бойликларни жумҳуриятдан ташқарига олиб кетишни таъқиқлаш тўғрисидаги Фармони олий мақомда бажарилди.

Бироқ афсуслар бўлсинки, биз эрта қувонган эканмиз. Бу муваффақиятли амалга оширилган иш кимларгадир ёқмаган эди.

Ўрта Осиё темир йўл транспорти прокуратураси қамоққа олиш тўғрисидаги қоғозга қўл қўймади. Бу билан қўлга олинган шахсинг озодликда юришига имкон яратди. Оқибат шундай бўлди — Александрга тўрт томонинг қибла, деб қўйиб юборилди.

Аминманки, бу уюшган жиноятчиликнинг бўғинларидан бири эди. Бу — мафиянинг дастхати эди. Айрим мансабдор кишилар ёрдам бериш ўрнига таъна қилишди. Кишининг иззат-нафсига тегаркан: ушламаганимизда тинчгина юрармидик?.. Ёки прокуратура мафиянинг жавобий ҳаракатидан чўчидимикан?

Вазият аён: сохта паспорт, катта миқдордаги олтин ва пул олиб чиқиб кетаётган жиноятчи ушланди. Фактларни инкор этиб бўлмайди: 267 хил (120 минг сўм — 1991 йил ҳисобида) тилла тақинчоқлар. Тагин муттаҳамнинг жомадонидан 50 грамм гиёҳ модда ҳам чиқди. Жиноятчиларни тутиш воқеалари видеофильмга олинди. Ўзбекистон Жиноят кодексининг 175-моддаси (чайқовчиллик) билан жиний иш қўзғатилди. Ўзбекистон ички ишлар вазирининг буйруғига асосан тезкор тергов гуруҳи тузилди. Шу тариқа иш тергов ишининг салмоғига яраша ваҳима билан бошланди. Аниқланишича, Харитонов видеога туширилган охириги ташрифларида овла-

ри бароридан келмай, аввалги сафарларига қараганда бир неча баравар кам мол олиб кетаётган экан. Вилоят, тунманлар матбуот жамиятларига қарашли дўконларининг ходимлари «шапка»сини олиб, унинг жомадонини тилла буюмларга тўлдириб бераверишган.

Энди ўйланг: ахир, «шапка»си деб қадри туришиб бераётган рублга тиллани сотган бу бандаларда миллий манфаат деган тушунча бормиди?! Миллий гурур-чи?! Ахир, Андижонда келин-куёвлар никоҳ узугини тўйгача тополмай зир югуриб юрган, ойлаб навбатда турган бир пайтда уларнинг андижонлик элатдошлари ўз чўнтақлари ғамида ҳовуч-ҳовуч тилла тақинчоқларни харитоновларга пуллаб туришса!..

Бу масаланинг маънавий томони.

Хуқуний томонига келсак, кейинги воқеалар шундай бўлди. Аввал Фарғона транспорт прокурори Абдусалом Ҳамидовга гумондорни ҳибсга олишга рухсат (санкция) учун бордик, у ўн кундан ортиқ муддатга рухсат беролмаслигини, «юқори»га боришни айтди. Бошлиғи Галашконинг кўрсатмаси шу эмиш. Ўн кун нима бўлади бу ишга? Харитоновнинг севгилиси Ольга Войтенконинг Ленинграддаги уйини тинтув қилганимизда 487 дона тилла тақинчоқларга кўз учун қиммат баҳо тошлар топилди. Уйдаги тutilмаган электр плиткалар экспертизага берилганда, уларга илгари тилла буюмлар жойланганни аниқланди... Начора, қонунга бўйсунмиш керак. Андижон вилояти ички ишлар бошқармасининг алоҳида муҳим ишлар бўйича катта терговчиси Рустамжон Маткаримов билан қўриқчи (конвой) лар ёрдамида Харитоновни Тошкентга — Галашкога олиб келдик. У кабинетида Харитонов билан яккама-якка суҳбатлашгач, бизни чақириб: «Мен Харитоновнинг ҳаракатларида жиноят аломатларини кўрмайман» деди ва кўз олдимизда уни қўйиб юборди...

Мафия деганлари шу эмасми?

Уша жиний иш бўйича ўнлаб савдо ходимлари ҳам қамалиши керак эди, қозоннинг қопқоғи тақа-тақ ёпилди — Харитонов йўқ бўлганидан кейин бошқаларни қандай тортасиз жавобгарликка? Агар Харитоновнинг ўрнида Ҳайдаров ёки Ҳакимов каби фамилиялар бўлганида, ўзи тугул уруғ-аймоғигача жиний жавобгарликка тортилган бўларди.

Хуллас, орадан етти ой ўтгач, Ўзбекистон Олий Кенгаши комиссияси текширувдан кейин Галашко Харитоновни ҳибсга олишга санкция берди. Йўқ одамга!

Бутуниттифоқ қидируви эълон қилинди. Ахир, буни қандай шарҳлаш мумкин! Харитонов ё Болтиқбўйи ёки Польшада айшини суриб юргани тайин.

Мен ҳикоя қилмоқчи бўлганим — фаройиб воқеа, қисқа қилиб айтганда, мана шундай афтода бир аҳволда тугади. Собиқ марказнинг узун қўллари ўша пайтларда республикадаги ҳуқуқ-тартибот органларини кўринмас иплар билан бошқариб турар, Ўзбекистондан эса камёб саноат моллари ва бошқа турли-туман қимматбаҳо буюмлар тинимсиз ташиб кетиларди.

Мен юқорида воқеани ижобий ҳал этилишига умид боғлаб анча ҳаракат қилдим. Мана шундай ҳаракатларимдан бири сифатида «Юртнинг эгаси борми?» сарлавҳали мақолам юзага келди. Бу мақола 1991 йил ноябр ойида газетада эълон қилинди. Чунки ортиқ чидаб туришнинг иложи йўқ эди. Республика ҳуқуқ-тартибот идораларида қандай кирдикорлар рўй бераётганидан жамоатчиликни огоҳ қилиш зарур эди. Мен бу мақолани ўша пайтда қандай ёзилган бўлса шундайлигича эътиборингизга ҳавола этишни истадим:

«Балки менинг бу мулоҳазаларим баъзилар учун эриш ва арзимасдек туюлар. Ишонинг, ана шу қўл силташларимиз, бепарволигимиз, лоқайдлигимиз энди ниҳоятда қимматга тушиб бораётир. Бир ҳуқуқ-тартибот ҳимоячиси сифатида ўзимни қийнаётган дардлар хусусида гапирай. Оддий ишчи ёки пахтакорлардан тортиб, олий ҳокимият раҳбарларию халқ сайлаб қўйган ишончли-ишончсиз ноибларимизгача ҳар кун куйинадилар: «Бу юртнинг эгаси борми ёки йўқми? Бўлса милиция қаёққа қараяпти? Нега Ўзбекистонни бунчалик кўп ўғрию муттаҳам, дайдию рэкетчи босиб кетди. Шаҳарлар бедарвоза қолди. Ҳали унимизни ташишяпти, ҳали нонимизни», дейишмоқда. Кимки шу элу юртнинг эртасини ўйлаётган бўлса балли! Аммо қадрини эмас, қорнининг ташвишини чекаётганлар бугун бизда ҳам етарли. Кимга ишонини билмайсан.

Андижон темир йўл станцияси ички ишлар бўлимида ишлаётганимга кўп бўлди. Нега шундай бўлаяпти? Аввал жилов марказда эди, энди ўзимизга беришди-ку. Наҳотки, ҳалиям ихтиёр у ёқда бўлса? Мустақиллик деган улуғ сўзнинг қанчалик ширинлигини ҳам, асрий армонлигини ҳам юракдан ҳис қиламан...

Тасаввур қилайлик, агар темир йўллар бир соатгина тўхтаса, нима бўлади? Даҳшат рўй беради. Қанчадан-қанча пуллар, маблағлар кўкка совурилади. Ана шу

Йўлларда содир этилаётган ҳар хил турдаги жиноятларни санасам, ваҳимага тушиб кетасиз. Қанчалаб жиноятчи гуруҳларни қўлга туширдик. Лекин излар ўз ўзидан йўқолиб кетаётир. Арқоннинг учи қаерга бориб тақалаётганини ҳамма кўриб-билиб турибди. Аммо оқни қора дейишса, ҳақни ноҳаққа чиқаришса, дардингни кимга айтишни билмасанг, бундан ёмони йўқ экан. Ўз юртингда сени тинглашмайди. Ҳатто бундай эгри йўлларга ҳарбийлар ҳам аралашиб қолаётганини айтсам нишонмасиз. Қўлимиз калта. Ҳарбий прокуратурадагилар ими-жимиди «иш»ларни ҳал қилишяпти. Эга йўқ. Ўрта Осиё темир йўл транспорти прокуратураси ҳамон Московга ҳисоб беради.

Энг ачинарлиси, ҳозирги кунда аҳолининг талаб ва эҳтиёжларини қондирадиган энг керакли молларнинг 90 фоизи темир йўл ва ҳаво транспортларида ташилмоқда. Назорат этиши шарт бўлган ташкилотларни халқ истеъмоли молларининг қандай ташилаётгани, биздан олиб чиқиб кетилаётган нарсаларнинг кафолати умуман қизиқтираётгани йўқ. Чунки улар ҳамон марказга бўлган «садоқат»ларини унутолмаяптилар. Оддийгина мисол. Ўрта Осиё темир йўл транспорти прокурори Галашко ва унга бўйсунувчи Фарғона темир йўл транспорти прокурори Ҳамидовларнинг атайлаб йўл қўйиб бериши туфайли ярим миллион сўмдан зиёд қийматга эга бўлган заргарлик буюмлари жумҳуриятимиздан ташқарига олиб чиқиб кетилишига сал қолди. Лекин бизнинг жонбозлигимиз бизга раҳмат келтирмади, аксинча, баъзи мансабдор шахсларнинг бизга нисбатан хуружини кучайтирди.

Кейинги ойларда ҳар хил ғаразғўйлик мақсадларида «юқори»нинг махсус кўрсатмалари билан бизнинг Андижон станцияси ички ишлар бўлими фаолияти икки марта устма-уст «ғалвир»дан ўтказилди. Турли хил баҳоналар излашяпти. Барибир яна Ўрта Осиё темир йўл транспорти прокурорига бизнинг ҳалоллигимиз ёқмаяпти. У ўзининг жумҳурият Ички ишлар вазири номига ёзган кейинги сўров хатида яна «тафтиш» ўтказилишини сўраган. Қандай қилиб бўлса-да, қилдан қийиқ ахтаришяпти. Айтишга осон, тўғри ишлашга қўйишмаяпти. Дардингни кимга айтишни билмайсан. Мен бир оддий фуқаро сифатида, қолаверса, халқимизнинг эртасини ўйлаб ташвишга тушаяпман. Шунча йил марказга сизиндик. Боримизни ташиб кетишди. Бежизга куйинмаяпман, ҳозир ҳам қараб туришмаяпти. Ҳали улар-

нинг йўлини тўсадиган қарор ва фармойишлар Ўзбекистон парламенти томонидан қабул қилингани йўқ. Агар бизнинг депутатлар навбатдаги сессияда аҳиллик билан келишиб, бу масалада бир қарорга келмасалар, эртага афсус чекамиз. Унда кеч бўлади. Мустақилликни эълон қилган кўпгина жумҳуриятлар бекорга ўз ҳудудларида ҳар хил назорат постларини қурмаяптилар. Бу масалада бағри кенглик қилсак, хато бўлади...

1991 йил, ноябр».

Мендай милициянинг оддий ходими олдига шундай тўсиқлар қўйилган экан, энди ўша йиллар Президентимиз Ислом Қаримовнинг зиммасидаги масъулиятни, юкни бир кўз олдингизга келтириб кўринг. Ахир, Россиялик «десантчилар»ни келган жойларига қайтариб юборишга қодир куч бормиди ўшанда Ўзбекистонда? Улар билан олишишга майдонга тушадиган мард чиқармиди?

Биз ҳали Президентимизнинг Ўзбекистон истиқлоли учун 1990—1991 йилларда мислсиз курашганини, ўта кучли, айёр, уюшган тўда билан яккама-якка туриб олишганини ва ғолиб чиққанини тўла-тўқис билмаймиз. Фақатгина мана шу ғалабадан сўнг бизда ижобий ўзгаришлар рўй бера бошлади, шундан кейин тўполонлар, қон тўкилишлар барҳам топди. Сиёсий жиҳатдан узоқни кўра билгани ва мислсиз шижоати, ғайрати, энг муҳими, жасорати боис Президентимиз қисқа вақт ичида бу уюшган тўдани бартараф қилди. Акс ҳолда, ҳеч шубҳа йўқки, Ўзбекистон ҳам собиқ Иттифоқнинг «қайноқ нуқталари»дан бирига айланиб қолиши мумкин эди.

ПРЕЗИДЕНТ — МАМЛАКАТ РАМЗИ

Россия Федерацияси конституцион суди раиси
Валерий Зорькинга жавоб

«Литературная газета»нинг 1993 йил 10 феврал со-нида «Ҳаракатдаги конституциянинг буткул яроқсизли-гига ишонмайман» сарлавҳаси билан Россия Федера-цияси конституцион суди раиси Валерий Зорькиннинг суҳбати эълон қилинди. Валерий Зорькин ўзининг ваз-минлиги, тадбиркорлиги билан кўпчилик қатори менда ҳам ҳурмат уйғотган эди. Айниқса, Россия халқ ноиб-ларининг VII қурултойида президент Борис Елсин ва Олий кенгаш раиси Руслан Хасбулатов ўртасида бўлиб ўтган даҳанаки жанг баттар авж олишнинг олдини олиб, қарши турган томонларни яраштирганди. Мен, рости, «Литературная газета»да профессионал ҳуқуқшу-носнинг зарур мулоҳазаларини ўқийман, деб умид қил-гандим.

Аммо Россиянинг биринчи ҳуқуқшуносининг фикр-лари менга дарахтдан тўкилган олма олисга тушмайди, деган доно ўғитни яна бир бор эслатди.

Президентимиз Ислом Каримов ташаббуси билан Туркистон жумҳуриятлари раҳбарлари Тошкентда йнги-лишиб, ҳозирги буҳрондан қўлни қўлга бериб чиқиш учун тузишган Марказий Осиё давлатлари ҳамдўстли-гини, айниқса, Москов матбуоти совуққина кутиб олган-нинг гувоҳи бўлдик. Марказий Осиёдаги қўшни мам-лакатлар иноқ бўлишига ҳасад қиладиган баъзи кимсалар бу қадимий, жафокаш тупроқда барқарорлик бўлишини исташмай, тўс-тўполон бўлишини соғиниб тур-са ва буни очиқ-ойдин билдириб қўйса кишига алам қилар экан.

Валерий Зорькин жаноблари оддан тушсалар ҳам узангига ёпишиб олиб, мустақиллик кимга керак, дея ёзғирадилар. Яна у халқ манфаати учун махсус тайёра-да учиб, бошқа давлатларга ташриф буюрганда пре-зидентни тантанавор кутиб олсин учун бунчалик дабдаба даркорми, деб ташвиш ҳам чекади. Боз устига, Марка-зий Осиё давлатларининг президентлари оёқларига

тайёрагоҳдан меҳмонхонагача гиламдан поёндоз тўшалди, деб ичиқоралик қилади.

Марказий Осиё давлатлари раҳбарлари оёқлари остига чет элларда тўшалган поёндоз тақсир Зорькиннинг хонадонидан ижарага олинмаган бўлса керак!

Гиламни тўшаган давлат бошқа бўлсаю гиламда кетаётган раҳбар бошқа давлатнинг юртбошиси бўлса, ҳайронсиз, бунинг жаноб Зорькинга қандай оғирлиги тушдйкан?

Мустақиллик фақат президент учунгина эмас, юз йиллаб истиқлол дея миллат буюкларини қурбонликка бериб, эркин нафасни соғинган, қирқига эмас, юзига ҳам чидаган халқ учун керак-ку! Президент эса ана шу матонатли халқнинг ўзи сайлаб қўйган муносиб ўғлон. Президент учун кўрсатилган иззат-икром ҳам, бир неча минг йилларки, жаҳон тарихига буюк сиймоларни берган ўша халққа эҳтиром рамзи эмасми?

XX аср оёқлаб турган бир пайтда жаҳон харитасида, сиёсий майдонда ўз номини қайта тиклаётган халқ, тенглар қаторида тенг бўлиб сиёсат юритишга чоғланган юрт кимнидир ёқавайрон қилиш учун эмас, ўз қаддини, ўз қадрини тикламоқчи бўлса яхши ниятли инсон: «Ҳе, ҳорманг, отангизга раҳмат», деб қўйса асакаси кетмас.

Ахир, президент — мамлакат рамзи, ёшидан қатъий назар миллат оқсоқолдир.

Тарихда 120 давлат, 16 салтанат барпо этган халқимиз XX юз йилликда очиқ юз билан жаҳон давлатлари сафига кириб, аҳил, иттифоқ турмуш тарзини танласа бунинг нимаси ёмон?

Қадимда турк хоқонлари Кунтуғардан Кунботарга от чолиб, давлат қуриш тузукларини Овропага ўргатганлиги ҳеч кимга сир эмас-ку.

Бизнинг боболаримиз жаҳон халқларига овқатга илк бор туз солишни, уй қуриб яшаш лозимлигини биринчи бўлиб ўргатишганини ва яна дастлаб аравани кашф қилишганини дунё билади.

Турк хоқонлари пойига тўққиз минг йилдирки, неча-неча қақирим гиламларгина эмас, тепамиздаги энг буюк момомиз қуёш ҳам ўз нурларини меҳр билан тўшаганини унутмаслик керак.

Ҳар гал ойнаи жаҳонда президентимиз Ислом Қаримовга чет элларда кўрсатилаётган ҳурмат-эҳтиромни кузатиб, бу худди мен учун қилинаётган иззат-икромдай, эртадан-кечгача далада ҳалол меҳнат қилаётган

деҳқонларимизга кўрсатилган лутфдай беҳад ғурурланаман.

Феълингизни кенгроқ қилинг, жаноби Зорькин.

Ўзбек халқининг раҳбарига гилам тўшалган бўлса, илк бор гилам тўқишни ҳам олти минг йил бурун бизнинг момоларимиз бошлаб беришган эди.

Уша тўшалган гилам йигирма миллионли буюк халқ учун кўрсатилаётган эҳтиромдир. Президент эса елкасида йигирма беш миллионга яқин халқнинг юкини кўтариб бормоқда. Бундай оғир ва буюк масъулиятни кўтарган одамга ҳеч бўлмаса «ҳорманг» деб қўйишга ярайлик.

СУҲБАТЛАР

ЖАСОРАТ ТАЛАБ ЭТИЛАДИ

Мухбир:— Сиз ҳам суратингиз ва ҳам сийратингиз билан халқ посбони — милиция ходими бўлишга ҳақлисиз. Сизнинг матбуотдаги чиқишларингизда акс этган дунёқарашингиз, хизмат юзасидан бир неча бор хавфли операцияларга раҳбарлик қилганингиз ва ниҳоят шахсан ўзингиз билан яқиндан танишиш мени шундай хулоса олиб келди. Айтинг-чи, бу бўй-баст, феъл-атвор, мурасасизлик ва жўмардлик сизга кимдан ўтган?

Н. Латибжонов: — Менинг бобом Қодиржон Матқосимов ўз замонида жуда машҳур, таниқли одам бўлган. Роппа-роса бир аср умр кўрганлар бобом. Шундан етмиш йили мобайнида комфирқа сафида бўлганлар. Аввалига Избоскан тумани, кейинчалик Хоразм вилоят фирқа қўмиталарида биринчи котиб сифатида ишлаган. У киши республикамиздан ташқарнда ҳам кенг танилган давлат арбоблари Акмал Икромов, Файзулла Хўжаев, Йўлдош Охунбобоевларнинг сафдоши эдилар. Бобомни ҳар хил иғволар, фитналар узоқ вақт давомида таъқиб қилиб келган. Бундай аҳволни тушуниш қийин эмас, зеро, янгиликка кўникиш ҳеч қачон осон кечмаган, умри тугаб, инқирозга юз тутган шарт-шароит ўз ўрнини жангсиз, олишувларсиз шунчаки бўшатиб бермайди. Шу боис ҳам бобом уч марта олий жазога — ўлимга ҳукм этилган ва ҳар гал бу ҳукм бекор қилинган... Балки, бобомнинг феъл-атворидаги жаҳолатга қарши мурасасизлик, адолат учун кураш туйғуси менга ҳам ўтгандир ва ушбу касбни танлашимга омил бўлгандир. Биласизми, мне мушкул вазиятларга тушиб қолганимда (бундай ҳол бизнинг касбда тез-тез содир бўлиб туради) ҳар гал раҳматли бобомни хотирларимда оқиб турган инсонга бир эмас, уч мартаба ўлимнинг кўзига тик қараш, юзларида ажал шарпаларини ҳис этиб туриш осон бўлган деб ўйлайсизми. Дар-

воқе, мен билан бобомнинг тақдирларимизда ўхшаб кетадиган томонлар ҳам йўқ эмас. Менга қарши уч марта жиний иш қўзғатилди ва уч маротаба ҳам бундай иш асоссизлиги боис ёпилди. Ёпилишига эса менга қўйилган айбларнинг ёлғон ва уйдирмадан иборатлиги сабаб бўлди. Ахир, менга қора чаплаш, обрўйимга пу-тур етказиш кимларгадир керак эди-да.

Ҳаётда ҳаминша виждон билан иш тутилса инсон кам бўлмас экан. Ҳақиқат, адолат эгилиши, букилиши мумкин, бироқ уни синдириб бўлмайди.

Оилам ҳақида яна нималар дейишим мумкин? Раҳ-матли отам уруш фахрийси эди, онам уй бекаси. Тўрт нафар фарзандим бор, умр йўлдошим уларнинг тар-бияси билан банд.

Мен ўрта мактабни тугатгач, армия сафида хизмат қилдим. Тошкентдаги милиция мактабида ўқидим, Ан-дижон муаллимлар илмгоҳининг тарих куллиётини би-тирдим.

М у х б и р:— Кўпчилик кишилар (сухбатларда бунини аниқ сезиб турасиз) транспорт милицияси ҳақида жуда саёз тасаввурга эга. Марҳамат қилиб, ўзингиз раҳбар бўлган бу тизимдаги милиция бўлими ҳақида гапириб берсангиз.

Н. Л а т и б ж о н о в:— Менингча, транспорт милициясининг иши билан фақат оддий фуқаролар эмас, балки эгаллаб турган мавқега кўра бу соҳани пухта билиши шарт бўлган кишилар ҳам яхши таниш эмас. Қаранг, кейинги йилларда биз маҳаллий бюджетдан бир тийин ҳам ололганимиз йўқ, моддий таъминотимиз асосан, шу тизим тепасида турган вазирликдан берилади. Ҳарқалай, айрим ўртоқлар бизни маҳаллий бюджетдан пул олиб турган вилоят ички ишлар бошқармасининг бир бўлими, деб ўйлашади. Балки мана шу сухбат орқали улар биз вилоят ички ишлар бошқармасининг бўлими эмаслигимизни, мустақил ташкилот эканимизни пайқашар. Бизга эса маҳаллий бюджетдан ёрдам жуда-жуда зарур. Биз хизмат кўрсатадиган майдон жуда катта — тўртта вилоятни, йигирма саккизта тижорат станциясини ўз ичига олади. Узоқ манзилларга йўл оладиган поездларнинг кўпчилиги Андижондан жўнаб кетади. Агар уларнинг ҳар бирини иккитадан милиционер кузатиб борса эди жиноят, айниқса, оғир жиноят — одам ўлдириш, номусга тегиш — хийла ка-майган бўларди. Ахир, ҳозирги пайтда милициянинг техник жиҳатдан қуролланиши замонавий талабларга

жавоб берадими? Айтишга ҳам уяласан киши, биздаги рациялар атиги уч километр масофа ичида ҳаракат қилишга қурби этади, холос. Ҳатто такси машиналаридаги рациялар бизникидан афзалроқ. Милиционерларнинг ойлигини кўтариш учун ҳеч бўлмаганда маҳаллий бюджетдан ярим миллион сўм керак.

Мен ўз дардимни айтиб, саволингиздан бир оз четга чиқиб кетдим, шекилли. Саволингизга жавобан шуни айтишим лозимки, бизнинг бўлимимиз ҳаракат доираси қарийб 500 километрни ташкил этади: Қирғизистоннинг Кўк-Енғоқ станциясидан Фарғона вилоятининг Қува станциясигача. Жиноятчилик олами эса масофа танламайди, бу нопок жиноятчи, албатта, яширинади, қочишга уринади ва аксарият ҳолларда ҳаво йўли ёки темир-йўлдан фойдаланади. Шундан келиб чиқиб айтиш жонзори, вокзаллар, аэропортлар — жиноятчилар «бошпана» топадиган асосий маконлардир. Таъкидлаб айтман: пухта ниқобланган, яхши қуролланган жиноятчиларнинг яширинадиган жойлари асосан шулар. Шундан келиб чиқиб, бизнинг жинорий қидирув бўлимимизнинг ходимлари қанақа жиноятчи элементларни ушлаш билан шуғулланишини тасаввур қилаверинг. Моянага келганда эса, бизнинг ходимлар, айтайлик, ОБХСС ходимлари қатори ойлик олишади.

Бироқ ҳар қандай камчиликларга қарамай, биз дил амри билан меҳнат қилаётирмиз. Ўрни келганда мен ўз касбдошларим — халқ посбони номини ҳар жиҳатдан оқлаб келаётган инсонлар қаторида тезкор қисм бўйича ўринбосар Сойибжон Йўлдошев, ходимлар Илҳомжон Зайнобиддинов, Нетьматжон Довидов ва бошқаларни айтиб ўтишни истардим. Мен уларга худди ўзимга ишонгандек ишонаман. Бу жойда биз мисоли бир оила фарзандларидек аҳилмиз.

Дарвоқе, мен сизга айтиб қўяй: биз учун «менинг» ёки «сенинг» шуғулланадиган жиноят йўқ, қонун бузилди, демак, биз шу ерда ҳозир нозир бўлмоғимиз шарт. Мен муҳтарам фуқароларимизга ҳозирги имкониятдан фойдаланиб айтиб қўймоқчиман: агар сизнинг қалбингизни ҳақиқатга ишонч тарқ этган бўлса, адолатнинг қарор топишига шубҳа уйғонса, руҳан тушкунликка берилманг, бизга мурожаат этинг, бизнинг ёрданимизга таянаверинг.

М у х б и р:— Республика матбуотида, шунингдек, «Шить и мечь», «На посту» газеталарида сизнинг раҳбарлигингизда амалга оширилган жанговар тадбирлар

ҳақида кўп ёзилди. Албатта, хавфли жиноятчиларни тутишнинг ўзи катта жасорат. Бироқ жиноят устида қўлга олинган кимсага қандай жазо берилганини билишга жамоатчилик жуда қизиқади. Сиз матбуотдаги бир чиқишингизда катта миқдордаги қимматбаҳо заргарлик буюмлари билан қўлга олинган кимса ҳақида ёзган эдингиз. Бу ишнинг охири нима билан тугади?

Н. Латибжонов:— Бу ҳодисанинг якунидан кўпчилик хабардор. Шунинг учун уни қайта бошдан такрорлаб ўтирмайман. Қисқаси, биз 200 минг сўмлик заргарлик буюмини республикадан ташқарига олиб чиқиб кетаётган ленинградлик Харитонов исмли кимсани қўлга олган эдик. Бу ишдан мамнунлигимиз узоққа чўзилмади. Ўрта Оснё транспорти прокурори К. С. Галашко жиноятчини қамашга санкция бермади. Жиноятчи Харитонов эса бундай ҳотамтойликдан ўз вақтида фойдаланиб қолди — жуфтакни ростлаб, гумдон бўлди.

Ҳўш, бу нимадан далолат беради. Менинг ишончим комилки, бу уюшган жиноятчиликнинг айни ўзи. Қолаверса, бу кирдикорда мен мафиянинг қўлини кўраман. Биз ташақкур ўрнига ушбу иш учун тазйиққа дучор бўлдик. Кимлар тазйиқ ўтказди, дейсизми? Бизнинг тепамизда турган, юқори мансабда ўтирган айрим бошлиқларимиз. Баъзан алам қилади: жиноятчини ушлаб эришганимиз шу бўлдимиз? Ёки транспорт прокуратураси мафиядан чўчиб қолдимикан? Агар Харитоновни қайта ушлашга эришилса-чи? Яна прокурор уни «қочириб» юборадими? Мафиянинг «қондаси» шафқатсиз. Агар бизнинг маҳбусимиз Андижондаги турмада сақланса-чи... У ҳолда ундан «ажралиб» қолмасмидик?..

Муҳбир:— Турмада-я?

Н. Латибжонов:— Ҳа, Андижон шаҳридаги турма алоҳида бир мақола учун мавзу. Мана, яқинда бўлиб ўтган бир воқеа. Андижон—I станциясида К. исмли шубҳали бир кимса қўлга олинди. Маълум бўлишича, бу кимса Ўш вилоятидан бўлиб, бу ерга наша олиб келган экан. Текширишлар натижасида бу ерга олиб келинган гиёҳванд моддалар билан олди-сотти қиладиган киши ҳам аниқланди. Бу ҳам Ўш вилоятидан келган А. исмли жиноятчи экан. Андижон шаҳридаги турма изоляториди А. муҳбуслар томонидан ўлдирилди. Турма хизматчилари бундай қабих жиноятга йўл қўймасликлари керак эди.

Бироқ бу ҳали ҳаммаси эмас. Яна бир фактни келтирай. 5 март куни Андижон станцияси вокзал биносида

ходимларимиз Л. Аҳмадхўжаев ва Х. Зайнитдинов томонидан олдин судланган ва гиёҳванд моддаларни олиб кетаётган киши қўлга олинди. Унинг жиҳозлари кўздан кечирилганда тўрвасидан учта елимҳалтага жойланган уч килограммча ҳажмдаги наша топилди. У мана шу «матоҳ»ни Андижон турмасидаги маҳбусларга оширмақчи бўлган.

Ҳар хил гиёҳванд моддалар, спиртли ичимликлар турма ичкарасига муттасил ошириб турилади. Бундан ташқари, тагин шундай маълумотлар ҳам борки, айримлар жиноятчилар кўмагида маҳбусларни азоблаб, ростгўй одамлар устидан гувоҳлик олишади. Оқибатда, жинорий ишлар юзаки ва сохта йўл билан тўлдирилади. Бир эшитганда нишонмаслик ҳам мумкин, бироқ шундай ҳодисалар ҳам юз берадики, оқшомлари баъзи маҳбуслар юзига ниқоб кийиб олиб, камераларда изғиб юришади ва ғайриқонуний ишларга қўл уришади. Бироқ булар барчаси инкор этиб бўлмайдиган фактлар, улардан ҳеч қаерга қочиб бўлмайди.

Бу каби учига чиққан жиноятлар ҳақида биз матбуот орқали яхши хабардоримиз. Бундай «иш услуби» бир вақтлар генераллар Дидоренко ва Гайданов томонидан амалда обдан «синаб» кўрилган. Наҳотки, бундай ярамас усулдан турма хизматчилари фойдаланишса? Уларни назорат қиладиган ташкилотлар қаёққа қарашаётир? Агар тергов изоляторларида, турмада, махсус камендатураларда қаттиқ тартиб-интизом ўрнатилмас экан, эркинликда қатъий туриб жиноятчилар билан курашиш хийла қийин кечади.

М у х б и р:— «Сельская правда» газетасининг сонларидан бирида ёзилишича, жиноятчи гуруҳлар Сизнинг бошингиз учун катта миқдорда пул тикишибди...

Н. Л а т и б ж о н о в:— Уша гуруҳларгаям қойил эмасман-да. Бугунгидай инфляция кучайган даврда 200 минг сўм нима деган гап. Агар жиддий айтадиган бўлсам, айрим маълумотларга қараганда, менинг ҳаётим шундай баҳоланибди. Мен кимнингдир думини жуда қаттиқ босиб олган кўринаман. Шу сабабдан уйимнинг бир қисмини портлатиб кетишди. Мана, бир йилдан бери бу иш юзасидан тергов иши давом этмоқда, бироқ шаҳар милицияси ҳалигача бу жиноятнинг изини тополгани йўқ. Менинг ўзим эса жабрланувчи сифатида бу ишга «кириша» олмайман.

Ҳа, ҳуқуқ-тартибот ташкилотларида ишлаш, айниқса, раҳбар бўлиб ишлаш кишидан жасорат талаб қила-

ди. Урни келганда мурасасиз бўлишинг керак, баъзан шафқатсиз чоралар кўришга тўғри келади. Мен ўз касбдошларимга мана шу сифатлар ҳамisha уларга ёр бўлишини тилайман.

Муҳтарам Президентимиз Ислам Каримов айтганларидек, халқнинг милиционер тўғрисидаги тушунчаси ва тасавури виждон, адолат ва қонунийлик билан узвий боғлиқда бўлмоғи керак. Бу суҳбатда айтилган аксарият фактлар, воқеа-ҳодисалар мени кўп нарсага ўргатди. Фақат ҳалоллик билан қонун доирасида иш юритибгина биз демократик, ҳуқуқий давлат ярата олишимиз мумкин. Инсон эрки ва унинг ҳимояси, юртимиз осойишталиги ва миллий бойликларимизнинг дахлсизлиги ҳамда фуқароларимиз ҳимояси — бизнинг муқаддас бурчимиз бўлиб қолаверади.

ЯРАТГАНДАН ФАЗЛ СУРАЙЛИК

«Эй мўминлар, агар сизларга бир фосиқ кимса бирон хабар келтирса, сизлар (ҳақиқий аҳволни) билмаган ҳолингизда бирон қавмга мусибат етказиб қўйиб, қилган ишларингизга афсус-надомат чекиб қолмасликларингиз учун (у фосиқ кимса олиб келган хабарни) аниқлаб-текшириб кўринглар!» Қуръон, «Хужурот», сураси, 6-оят.

Н. Л а т и б ж о н о в:— Модомики, суҳбатимиз сиз таклиф этгандек, инсоний фазилатларнинг бугунги аҳволи, дину эътиқоднинг замондошларимиз камолига беқиёс таъсири, айни пайтдаги қонунчилик, унинг бўш жиҳатлари борасида кечар экан, сўзимнинг аввалида ўзим ўқиб, эшитиб таъсуб эта бошлаганим — айрим тушунчалар, кўринишлар ҳақидаги мулоҳазаларимни баён этсам.

Истиқлол туфайли биз эришган энг муқаддас, муборақ нарсалар, аввало, дини Исломимизга, эркин тоатибодатимизга имкон очилгани ва Ватан озодлигидир. Тўрт мучаси соғ, ақли расо инсон учун очилган чинакам бахт эшикларидир булар. Биз ҳар биримиз нечоғли бахтга ёрмиз ёки қай даража омадсизмиз — энди кўп томонлари ўз шахсимиз, феъл-атворимиз, имон-эътиқодимизнинг мустаҳкам ё бўшлиги билан боғлиқ. Мен диндан интиқом, амал, мавқе ёхуд сиёсий устунлик йўлида восита сифатида фойдаланишни кўзловчи бандаларни чиндан сўқир бандалар деб ҳисоблайман. Кинининг кўзи машъаладай ёниб тургани билан, бироқ ботинан сўқир бўлиши мумкин.

Яқин-яқинларда «жанговар» худосизлар — атеистлар икки гапнинг бирида: «Қани, исботла-чи, Худо қарда, кўрсат-чи!» дер эди. Кўз билан кўриб, қўл билан ушлаганигагина ишонадиган бундай осий бандаларга бериладиган жавоб шу: модомики, сизда шундай хоҳиш пайдо бўлган экан, сиз аввало юрагингизни, онгингизни даволанг, шунда сўқир кўзларингиз кўрадиган, биқиқ гидрокингиз фикр юритадиган бўлади ва шунда сиз чиндан Яратганнинг фазлу карамига мушарраф бўласиз...

Мен ички ишлар сафидаги йигирма йиллик иш тажрибамда шунга ишонч ҳосил қилдимки, жиноятчиликнинг бош омили эътиқодсизликдир. Худодан қўрқмаган, ор-номусдан беҳабар бўлиб қолган одамда ҳар қандай жиноятга қўл уриш учун ички «ҳозирлик» мавжуд бўлади. Собиқ советлар даврида неча-неча авлод худо-

сизлик руҳида «тарбияланди». Шундан келиб чиқиб, бизда рўй бераётган иллатларнинг илдизини топиш мумкин. Тагин шунга шукрлар бўлсинки, бизнинг халқимиз ота-боболардан суяк суриб ўтган ахлоқий анъаналарга ҳар қандай шароитда содиқ бўлиб қолди. Бугунги кунда Президентимиз олиб бораётган сиёсат ёш авлодни ҳам руҳий, ҳам жисмоний жиҳатдан етук қилиб тарбиялашга шарт-шароит яратдики, бундан ҳар бир фуқаро унумли фойдаланмоғи керак.

Энди, марҳамат, саволингизни эшитаман.

М у х б и р:— Мен мулоҳазаларингизни тинглаб, ўша сиз айтган худосизлик замонининг барҳам топиши, собиқ империянинг тугаши арафасидаги бир олатасир ҳодисани эсладим. Ёдингизда бўлса керак, 1990 йилнинг 2 май кунини Андижон шаҳрида содир этилган хунрезликлар. Бу фожиадан, айниқса, маҳаллий бўлмаган аҳолининг бир қисми қаттиқ жабр кўрди. Худди ўша йили Қўрғонтепа, Жалолқудуқ районларининг кўплаб хўжаликлари, қишлоқлари, фуқароларнинг уй-жойлари ҳам табиий офат — селдан хийлагина зарар кўрдилар. Ўша аччиқ онлар, оғир манзараларни хаёлан гавдалантириш, хотирлашдан мурод шуки, ҳар икки фожиа жабрдийдаларига бир хил кўз билан қаралади.

Европа миллатларига мансуб кишиларнинг кўрган зарарлари давлат йўли билан тўла-тўқис тикланди, уйлар қуриб берилди уларга, ҳатто бузуқ эски машиналари янгиларига алмаштирилди. Бундайроқ қилиб айтганда, жабрдийдалар фожиадан ютқазмадилар, аксинча ютдилар. Бироқ айнан шу хилдаги ёрдам, ғамхўрлик бизни боқиб, кийинтираётган, эртаю кеч даладан боши чиқмайдиган ўзимизнинг тўпори, меҳнаткаш кишиларга кўрсатилмади. Номигагина қурилиш материаллари ажратиш билан кифояланилди.

Н. Л а т и б ж о н о в:— Суҳбатимизнинг аввалида мен истиқлол берган муқаддас нарсаларни алоҳида таъкидлаб айтдим. Ахир, истиқлолгача биз нимага ва кимга сиғинардик, эътиқодимизнинг таг-замини бормиди? Бор бўлса у нима ва қандай «каромат» эдики, бизнинг азалдан покиза ва ҳар қандай иллатдан холи юртимизда бу қадар жиноят, ароқхўрлик, ўғрилик кўпайиб кетди. Сиз жуда ўринли таассуротни айтиб, савол бераёсиз. Бизда чуқур илдиш отган адолатсизлик, мансабпарастлик, кўрқоқлик, журъатсизлик, бир-бирини кўролмаслик сингари ярамас жирканч иллатларнинг аянчли кўриниши бу. Ўша, сиз куюниб айтган фожиаларни бартараф қилишга масъул этиб тайинланган

шахсларда озгинагина миллий ғурур, инсоф, диёнат, назар тўқлик бўлганида эди, энг катта ёрдам — қўли қабарик, чўнтаги ночор қишлоқ кишиларига кўрсатиларди. Аммо бундай бўлмади.

Юқоридан берилган кўрсатмаларни итоаткорлик билан бажаришга ўрганиб қолган «лаббайчилар» мансаби баландроқларга яхши кўришиш, уларнинг назарига туриш, эгаллаб ўтирган ўринларини тағин-да мустақамлаб олиш ва ниҳоят амалнинг навбатдаги поғонасига чиқиш учун наннки миллий ғурурни, ҳатто эл-юртининг маънавий, моддий бойликларини топташдан ҳам тоймадилар. Улар вилоят суди раисининг биринчи муовини бўлиб ишлаган Подминогинга «Жигули» енгил автомашинасини, унинг хотинигаям шу турдаги машинани қўшқўллаб топширдилар. Бу хилдаги кимсалар Чўлпонимизни, Абдулло Қодирийдек порлоқ юлдузимизни, не-не оқил, тадбиркор, истеъдодли халқ фарзандларини қурбон қилдилар-ку, ахир!

Шу ўринда миллий ғурур билан боғлиқ ўз шахсий мулоҳазаларимни айтиб ўтсам. Президентимиз анжуманлар ва йиғинларда миллий ғурур тарбиясини кучайтиришга қайта-қайта даъват этадилар. Зеро, ўз уйини — Ўзбекистонни оламга танитиш, дунёнинг илғор мамлакатлари қаторига олиб чиқиш халқимиздан улкан ватанпарварлик ҳаракатини талаб этади. Бу ҳаракат эса миллий ғурур билан бағоят уйғунки, бирини иккинчисисиз тасаввур этиш қийин.

Энди бир зум яқин ўтмишни хотирлайлик. Чиндан айтадиган бўлсак, «СССР — жонажон Ватан!» каби шiorлар бу улкан ҳудудда яшаган халқларнинг бирортаси қалбида чинакам ғурур, ифтихор туйғуларини уйғотган эмас. Чунки чинакам миллий ғурур муайян бир миллатнинг ўтмиши, жаҳон маданиятига қўшган ҳиссаси, оламда тутган мавқен ва бошқа қатор омилларга боғлиқ. Коммунистлар ўйлаб топган «жонажон ватан» эса ҳамманики ва айнан пайтда ҳеч кимники эди. Мана шу фактнинг ўзи фақат бизнинг эмас, балки ер юзининг олтидан бир қисмини ишғол этган «улуғ ватаннинг» кўпгина миллатлари миллий ғурурини ўтмаслаштириб қўйди. Эл-юрт учун фидойлик эса айни шу — миллий ғурурдан куч олади.

Туриб-туриб алам қилади: айтинг-чи, жуда оғир меҳнату машаққатни талаб этадиган пахта далаларида биронта Европа миллатига мансуб азаматни учратганмисиз? Тан олиб айтايлик энди, уларнинг аксарияти ойлик иш ҳақи юқори бўлган ўринларни, қолганлари

бўлса «ёғлиқ» жойларни эгаллаб олишди. Ичкиликбозлик, гиёҳвандлик, фоҳишабозлик ва бошқа турфа жиноятларнинг гуркираб ўсишига, гуллаб-яшнашига салмоқли ҳисса қўшмаяптими ўшалар? Иккинчи май воқеаларидан кейин юқорида айтиб ўтилганидек, ўзимиз оч-яланғоч қолсак, қолдикки, уларга отаси қилмаган яхшиликларни қилдик. Оқибат нима бўлди? Юртимизга қуруқ чамадон билан кириб келган ўша «олийнасаб»ларнинг кўплари ҳашаматли уйларини катта миқдордаги пулга пуллаб, тўплаган бойликларини юклаб гумдон бўлдилар.

Бундай лоқайдлик, имон сустлигига яна бир иллат қўшилган эдикки, буни очкўзлик, дейдилар. Очкўзлик, нафсга ҳирс қўйиш руҳий рағбатнинг беҳад бўшашиб кетганидан далолатдир. Очкўзлик ўз-ўзидан, яъни кишининг очлиги, камбағаллиги боис содир бўлмайди. Балки руҳан қашшоқлик оқибатида кишида моддий рағбат — бойлик, мол-мулкка рағбат беҳад кучайиб кетади. Инсон ўз ҳаётидан, яшашдан мақсад нималигини теран тушуниб етмаса, маданиятдан бебаҳра қолса, дунёвий, руҳоний таълимотларга соқов бўлса унинг ҳаётдан муроди моддий лаззатга айланади. Бундай кимса қалбини эзгулик тарк этади. Очкўзлик балосига грифтор кишилар ақлини равшан этолмайдилар, ўзларини поклай олмайдилар. Қуръонда бундайлар ҳақда: «Дўзаҳ уларнинг жойлари бўлур!» («Муҳаммад» сураси, 12-оят) дейилган. Келинг, миллий ғурур ҳақидаги мулоҳазаларимизни давом эттириб, бу туйғунинг кушандаси бўлмиш очкўзлик, ҳирсу нафсга ҳаётдан ўзим гувоҳ бўлган далил келтирай.

Яқинда арман миллатига мансуб ашаддий жиноятчинини қўлга олдик. Унинг ёнидан ўн бир килограммдан ортиқ қора дори чиқди. Суриштириб билсак, тўрт-беш йил муқаддам олтинкўллик маҳаллий мансабдорлар бу кимса паспортига «Шу ерда яшайди», дея муҳр уриб беришган, яъни прописка қилишган экан. Ҳолбуки, бу бетайин бирон кун ҳам бу ерда яшамаган, бирор ерда ишламаган ҳам. Аксинча, кўкнори йиғиштириб, уни бошқа ерларга олиб бориб сотиш билан машғул бўлган. Билмадим, Андижонда унга ўхшаш жиноятчи келгиндилар яна қанча экан.

Насли-насабининг тайини бўлмаган, ўзнинг киндик қони тўкилган ота маконига сиғмай изғиб юрган муртадларнинг, очофатларнинг қўлидаги арзимас чойчақага, уларнинг сарқитига лаққа тушган айрим пасткашлар Андижонни бедарвоза, деб ўйлайдилар чоғи.

Жиноятчи қилмишига яраша насибасини олади, албатта. Лекин уни ўзбекнинг уйига прописка қилганларнинг, катта миқдорда гиёҳванд моддалар билан таъминлаганларнинг кўзларини очиб қўйиш керак ва шарт.

М у х б и р:— Албатта, бу далилни келтиришингиз унгача айтган теран мантиқий мулоҳазаларингизнинг муносиб исботи. Бироқ аниқ содир бўлган жиноят устидан адолатли иш юритиш ва адолатли ҳукм чиқаришни давр талаб қилади. Шу маънода бизда ҳозирга қадар амал қилиб келинаётган жиноят Кодекси қонунлар мажмуасини олиб кўрсангиз кулишингизниям, йиғлашингизниям билмайсиз. Масалан, эҳтиётсизлик натижасида одам ўлдирганни уч йилгача муддатга, озодликдан маҳрум қилиш ёки бир йилгача муддатга ахлоқ тузатиш иши билан жазолаш тайин этилади. Мазкур модданинг қай бир бандини қўллаш одил судловимизнинг ўзига боғлиқ. Айрим ҳолларда улар истаса уч йил беради, истаса озодликда қолдириб бир йилга «жазолайди». Утган йили бир пулдор вояга етмаган жиянига машина бошқаришни ўргатмоқчи бўлди. Жиян маҳалладошининг балоғатга етган ойдай қизини уриб юборди ва у бир умрга мажруҳ бўлиб қолди. Суд эса...

Н. Л а т и б ж о н о в:— Ҳа, сиз жуда зиддиятли масаладан сўз очдингиз. Ахир, бегуноҳ одамни қасддан ўлдириш қайси қонунга, қайси динга тўғри келади. Нима учун унга адвокат керак? Ўзига ўхшаш инсонни ўлдириб яна ўзига ҳимоячи ёллаш мантиқан тўғрими? Бундан ташқари, бизда учига чиққан безори, чайқовчи муттаҳам ҳам жинойий иши кўриляётган пайтда адвокат олади. Унлаб гувоҳлар ўнлаб ҳафталар, ойлар мобайнида қайта-қайта сўроқ қилиниб, даста-даста қоғозлар қораланади. Бизда қонунларимиз ҳам бюрократлашиб кетган. Шарқ, Фарб, Оснэ мамлакатларини олиб кўринг. У юртларда қонун яловбардорлари бўйсунадиган фақат битта — Давлат Конституцияси бор. У ердагилар биздагиларга ўхшаб танини-билишчилик қилишмайди, юқоридан бўладиган қўнғироқларга, ҳар хил тазйиқларга, пора эвазига бериладиган пулнинг миқдорига қараб иш кўришмайди. Жиноят қилдингми, демак, қонун олдида жавоб беришга мажбурсан. Ахир, АҚШ Президенти ўз дўстини мудофаа вазири этиб тайинлай олмади-ку. Парламентдагилар уни ичкиликбозлиги учун тасдиқламадилар. Жаҳоннинг энг кучли боксчиси Тайсон, футбол юлдузи Марадоналар ҳам суд олдида қилмишларига яраша жавоб бердилар-ку, ахир! Хитойда бўлса шарм-ҳаёсиз расмларни тарқатганлик, намоиш

этганлик учун энг олий жазо тайин этилди. Ўзбекистонимиз мустақил давлат бўлган экан, Русиядан андо-за олган ва ҳаётда ўзини оқламаган Қонунларни ҳам обдан кўриб чиқиш керак ва шарт.

М у х б и р:— Бозор иқтисодиёти деган гаплар пайдо бўлгандан кейин майда чайқовчилик бемаза қовуннинг уруғидай кўпайиб кетди. Бу ярамас «касб» эгалари чайқов бозорлари қолиб, ҳозир шифохоналарга, ўқув юртларини болалар богчаларига, завод-фабрикаларга — ҳамма-ҳамма ерга кириб бормоқда. Кўнглингизга олмангизу, айрим чайқовчилар тўғрисида фуқаролар: «Бу фалончи милиционерга қарашли, орқасида одами бор», деган гапларни айтишади.

Н. Л а т и б ж о н о в:— Бу иллатга қарши бир ёқлама курашилди. Юқорида айтиб ўтганимдек, қонунларимизнинг шамчироғининг нуричалик ожиз таъсири чайқовчиликни таг-томири билан йўқотишга эмас, аксинча, авж олишига хизмат қилди. Бунинг устига айрим ҳам-касбларимиз бозорнинг кунда-шундалари қолиб, озиб-ёзиб йилда бир бозорга тушадиган содда, меҳнаткаш қишлоқ кишиларини ушладилар, суд бўлса тегишли жарималар солди.

Биз майда чайқовчилик, деймиз. Нега энди ўша «майдалар»ни таъминлайдиган катта чайқовчиларга қарши курашмаймиз? Сувни бошидан лойқалатаётган базалардаги очофат, олғирларни, йирик-йирик ташкилотларда машинафурушлик, ерфурушлик, уйфурушлик, ҳатто олий, ўрта махсус билимгоҳларга қабул пайтда воситачилик қилаётганларнинг орқасидан тушмаймиз? «Майда»ларни йўқотиш учун аввало «катта»ларни тийиб қўйишимиз зарур. Айтишим мумкинки, бизда, хусусан, Андижонда бу иш жуда суст кетаётир. Жуда катта миқдордаги ноёб молларнинг яшириб қўйилаётганлиги, очиқ савдога чиқарилмаётганлиги, ҳатто қўшни республикаларга ноқонуний бериб юборилаётганлиги фош этиляпти-ю, бироқ иқтисодиётимизни тараққий эттириш йўлида тўғаноқ бўлаётган фирибгарлар, олчоқларга дурустроқ чора кўрилмаяпти. Ушаларнинг тепасидан «нон» еяётганлар бу ғаламисликлардан беҳабар, деб ўйлайсизми. Асло ундай эмас. Ё улар ўша савдо ходими ниқоби остидаги маданий ўғриларга, қаллобларга шерик ёки бўлмаса тиллари қисиқ. Диний манбаларда бу иллат қаттиқ қораланади. Шу ўринда мен ана шундай китоблардан бирида айтилган ушбу ривоятни келтиришни ўрнили, деб ўйлайман.

«Бир киши пайғамбаримиз Расулulloҳ саллоллоҳу-

алайҳи вассалламнинг олдиларига келиб: «Эй, Аллоҳнинг Расули, менга насиҳат қилинг»,— дебди. Шунда Аллоҳнинг Расули:—«Аллоҳга имон келтирдим», дегин, сўнгра «Истиқоматда бўл» (доимо тўғри йўлдан юр) деган эканлар. Истиқомат маъноси киши ўзи ўзини ислоҳ қилиш маъноси билан боғлиқдир. Чунки ёмонликда бардавом бўлиш инсонни ёмон оқибатларга олиб келади. Бу эса жамиятга ҳам катта зарардир. Шунинг учун Қуръонда Аллоҳ ўз-ўзини ислоҳ қилганларга катта ваъдалар берган: «Аmmo ким бундай жабру зулмидан кейин тавба қилиб, ўзини тузатса, албатта Аллоҳ унинг тавбасини қабул қилар» («Моида» сураси, 39-оят).

М у х б и р:— Биз ўзбеклар бағри очиқ, меҳмондўст, бир-биримизга қайишимли, меҳрибон халқимиз. Бугунга келиб шу қадар буюк ва улуғ халқ ўртасида безорилик, тартиббузарлик, ўғирлик сингари мутлақо ёт кўринишлар бир қатор илдиз отди. Ҳатто одам ўлдириш, зўравонликни айтмайсизми. Халқимиз шаънига хунук доғ бўлиб тушувчи гуноҳи азимларни имкони борича бартараф этиш учун сизнингча нималар қилиш керак?

Н. Л а т и б ж о н о в:— Темир йўлдан ташқари ҳаво йўлларида, ҳатто миллион сўмлар миқдоридида ўғирликлар, халқимиз ризқ-насибаси ҳисобланмиш молларни ғайриқонуний йўллар билан олиб чиқиб кетишга уринишлар бўляпти. Чунончи, яқинда темир йўлда уюшган жинорий тўда иш олиб бораётганлиги, вагонларда келётган юкларнинг бир қисми улар томонидан ўмариб кетилаётганлиги ҳақида хабар келди. Совуқ қуроллар билан қуролланган хавфли жиноятчиларни зудлик билан қўлган олиш режасини ишлаб чиқдик. Жиноятчилар қаттиқ қаршилик кўрсатган бўлишларига қарамай, уларни қўлга олдик. Йигирма кишилик уюшган тўданинг 15 аъзоси устидан жинорий иш қўзғатилди.

Яқинда Олтинкўл районининг Миробод қишлоғида ашаддий жиноятчи — андижонлик фуқарони Самарқанд шаҳрида ваҳшийларча ўлдирган қотилни қўлга олдик. Илгари қамалиб чиққан, турмадан келганига ҳали олти ой ҳам бўлмаган бу кимсанинг ёнидан ҳушдан кетказувчи газ баллончаси топилди. Табиийки, у осонликча таслим бўлгани йўқ.

Ўзимга ўзим савол бераман: нималар бўляпти ўзи? Энди ўзингиз айтинг-чи, кундузи Сиз ишда бўлган пайтда уйингизга ўғри тушмаслигига имонингиз комилми?

Албатта, ҳар қандай муаммо ҳаракатдан тўхтамаган инсонни йўл ахтаришга даъват этади. Жиноятга қарши

мурссасиз кураш олиб бориш керак, пухта, мукаммал қонунлар зарур. Бироқ булар барчаси содир бўлган воқеаларнинг оқибати билан иш кўрадиган чора-тадбирлар. Гарчи жазо чора-тадбирлари ҳам жиноятчилик пайини қирқишга хизмат этса-да.

Пайғамбар алайҳиссалом шундай бир ҳадисни айтган эканлар: «Ҳар бир инсон боласи диндор табиатли бўлиб туғилади, лекин уни ота-онаси тарбия орқали яҳудий, масиҳий ёки мажусий қилиб қўяди».

Дарвоқе, кўнгилга илиқлик, умид, ишонч бағишловчи бирдан-бир тўғри йўл бор. У ҳам бўлса Ислоmdir. Ҳар биримиз, фарзандларимиз Ислоm динига юксак эътиқод билан қанча чуқур кириб борсак ғариблашиб, қашшоқлашиб қолган маънавиятимиз шу қадар форигланади. Ахир, Ислоm Шўро мактабларига ўхшаб ростни ёлғонга, ёмонни яхшига, зулматни ёруғликка бўяб кўрсатмайди. Қаранг, тарих сохталаштирилди, империализм очлик, қашшоқлик, деб эълон қилинди. Капитализмни чириб бораётган тузум, деб онгимизга сингдиришди. Ислоm бир бандани ҳалолу пок яшашга, ўзгалар ҳақиға хиёнат қилмасликка, яхшилигу савоб ишлар қилишга даъват этади. Умид қиламизки, яқин-орада, мактабларнинг биринчи синфидан бошлаб ўқувчиларга Ислоmдан сабоқ бериш йўлга қўйилади. Имоним комил, чин мусулмон жиноят қилишдан кўрқади.

М у х б и р:— Сир бўлмаса айтинг-чи, Сиз қайси партияга мансубсиз?

Н. Л а т и б ж о н о в:— Ҳеч бирига. Падари бузрукворим ҳам партиясиз эдилар. Мен ҳам собиқ СССРдаги милиция раҳбарлари ўртасида ягона партиясиз эдим. Мен кўкрак чўнтагида фирқа гувоҳномаси бўла туриб лўттивозлик қилаётганларни, халқни алдаётганларни, маишатлардан бошлари чиқмаётганларни, энг ёмони ўз фикрига эга бўлмаган, бўлолмаган ношуд, кўрқоқ, иккиюзламачи кимсаларни ўз кўзим билан кўриб турардим. Ахир, бу хилдагиларнинг касофатиға Ўзбекистондай мамлакатни «десантчи»лар босиб кетди-ку, миллатимизнинг гули бўлган қанчадан-қанча кишиларнинг умри қамоқларда ўтди-ку, қадр-қимматимиз оёқости қилинди-ку! Мен фирқа аъзоси бўлганимда, ўшалар сафида юрганимда, улар қилган ишларни қилганимда эҳтимол яна ҳам юксак мартабаларга эришардим. Лекин мен виждонимга, эътиқодимга хилоф иш тутмадим, бошқа йўлдан бордим.

М у х б и р:— Республика матбуотидаги чиқишларингиздан кейин кўпчилик Сизни ўз миллатининг шарафи,

ор-номуси, қадр-қиммати учун курашадиган мард ва жасур инсон сифатида таниди. Пулдор жиноятчи гуруҳлар билан асло «тил топиша» олмаслигингиз, аксинча, Ўзбекистонимизнинг таниқли адиблари билан яқин муносабатингиз дилларда хайрихоҳлик уйғотди. Айтинг-чи, Сиз кишилардаги, айниқса, раҳбарларимиздаги қайси фазилатларни қадрлайсиз?

Н. Л а т и б ж о н о в:— Ҳасадгўйлик, кўролмаслик, ифвогарлик, ичқоралик кўп ёмон иллат. Бу ҳасадгўйнинг ўзиниям, унинг «назари»га тушган бир бечораниям абгор қилади. Инсонга бир марта бериладиган умрни ҳасад билан эмас, ҳавас қилиш билан ўтказиш керак.

Инсон ҳаётини издан чиқарадиган ҳасад бориб турган ахлоқий разолатдир. Кимгадир бахтиқаролик тилаб турган одамни тасаввур қилиб кўринг, унинг чекиб турган изтироби, уқубати бошқа бировнинг эришган ғалабаси, омадидан эканини англашнинг ўзи бу иллат нақадар аянчли эканини кўрсатиб туради. Шу боис ҳасадчининг қора кўнгли охир-оқибат ўзини бахтиқаро қилиши тайин. Мана, муқаддас китобда нима дейилган: «Аллоҳ бирон неъмат билан бирингизни бирингиздан ортиқ қилиб қўйган бўлса, сизлар уни (ҳасад — адоват билан) орзу қилманг! Эркаклар ҳам ўз меҳнатларидан насиба олурлар, аёллар ҳам ўз меҳнатларидан насиба олурлар. Сизлар (бировларга берилган неъматларга кўз олайтириш ўрнига) Аллоҳнинг фазлу марҳаматини сўранглар. Албатта Аллоҳ ҳамма нарсани билгувчи бўлган зотдир» («Нисо» сураси, 32-оят).

Мен раҳбарларимизнинг мард, танти, хато қилиб қўйишдан қўрқмайдиган, ўзининг мустақил фикрига эга бўлишларини жуда-жуда хоҳлардим. Бундай етук фазилатларнинг мужассамини мен Президентимиз Ислом Каримов сиймосида кўраман. Энг оғир дамларда ҳам журъат ва қатъият билан қарор қила олиш, ҳаракатга киришиш юртбошимизга катта обрў келтирди. Биз қандай вазифада бўлмайлик, у кишидан ўрнатилган олишга интиломимиз даркор. Президентимиз сиймосида озод Ўзбекистоннинг порлоқ келажак йўлидаги шахдам парвозини кўраман.

МАҚСАДИМИЗ — ОСОЙИШТАЛИКНИ САҚЛАШ

М у х б и р: — Нурмат ака, ўзингиз раҳбар бўлиб хизмат қилаётган Андижон транспорт ички ишлар бўлимининг хизмат доираси ҳақида икки оғиз гапириб берсангиз.

Н. Л а т и б ж о н о в: — Дарҳақиқат, транспорт миллияси олдида турган вазифалардан кўпчилик беҳабар. Ходимларимиз Андижон, Наманган вилоятига темир йўл орқали келаётган саноат, озиқ-овқат маҳсулотлари ва техника асбоб-ускуналарига зиён-заҳмат етказдирмай манзилга етказишга бурчлидир. Бундан ташқари, мустақил Республикамиз фуқаролари ва меҳмонларини осойишта ҳолатда, мулкларига эгри қўлларни тажовуз қилдирмай кузатиб қўйиш ва кутиб олишни таъминлашади. Бошқа жабҳаларда бўлгани каби транспортда ҳам кўнгилсиз воқеалар бирмунча кўлайди. Биргина 1992 йилнинг ўн ойи мобайнида бўлимга арз ва шикоятлар билан 500 дан ортиқ фуқаро мурожаат қилди. Уларни қонунга асосан ўз муддатида ўрганиб чиқяпмиз. Юқорида кўрсатилган шикоят ва аризаларнинг 200 дан ортиғи бўйича жиноий иш қўзғатилди.

М у х б и р: — Ходимларингиздан баъзилари билан суҳбатлашдик. Ижтимоий ҳимоялаш борасида кўрилатган тадбирлар бизни яхши ишлашга рағбатлантиряпти, дейишди.

Н. Л а т и б ж о н о в: — Бозор иқтисодиёти шароитида ҳозир ҳеч кимга осон тутиб бўлмайди. Бўлимимизда 92 киши хизмат қилади. Йил давомида уларнинг ҳар бири камида тўрт-беш марта пул мукофоти олишади. Икки кишига уй, етти кишига томорқа берилди. Бизда уй-жой муаммоси йўқ, десак ҳам бўлади. Қишга ҳам шай бўлиб турибмиз. Ходимларга арзон нархда сотиш учун 20 тоннага яқин сабзавот ва полиз маҳсулотлари жамғариб қўйганмиз.

М у х б и р: — Андижонликлар сизни ҳурмат билан

тилга олишади. Албатта, кишилар эътиборини қозониш ўз-ўзидан бўлаверадиган ишлардан эмас.

Н. Л а т и б ж о н о в:— Одамлар орасида бўлсангиз, эл-юртга нафингиз тегса, бамаъни бўлсангиз обрў топасиз. Мен шоҳми-гадоми, етимми-есирми барчаннинг тўю азасидан қолмайман, баҳоли қудрат хизмат қиламан. Ҳузуримга ҳатто бошқа соҳаларда ишлайдиганлар ҳам мадад сўраб келади.

Уларнинг ҳар бирига ёрдам беришга ҳаракат қиламан. Яна инсон меҳнати билан қадр топади. Яширишнинг ҳожати йўқ. Бизнинг соҳада дам олиш кунининг ўзи бўлмайди. Агар осойишталик бўлса ўша биз учун дам олишдир. Ёдингиздами, Республика Президенти Ислон Қаримов осойишталик Мустақил давлатимиз разнақи учун жуда муҳим аҳамиятга эга эканини каттакатта йиғинларда кўп такрорлайди. Шундай экан, доимо юртимиз осойишталиги учун хизматда бўлишнинг ўзи шарафли вазифа.

М у х б и р:— Айтишларича, тарихни яхши биларкансиз?

Н. Л а т и б ж о н о в:— Мен ҳуқуқ соҳасида мутахассис бўлишимдан ташқари тарихчиман ҳам. Халқимиз тарихи ғоят қизиқарли ва сермазмун. Киши келажакка ишонч билан бориши учун ўз халқининг тарихини чуқур билиши керак. Бўш пайтларда китоб ўқийман, мақолалар ёзаман. Мақтаниб қўяй — кейинги икки йилда республика газета ва журналларида 100 дан зиёд мақолам эълон қилинди.

М у х б и р:— Узингиз бошқараётган бўлимда жиноятчиликка қарши олиб борилаётган ишлар ҳақида гапириб берсангиз?

Н. Л а т и б ж о н о в:— Андижон станциясидан ўндан ортиқ тезюрар пассажир поездлар жўнатилади. Кузатиш ва қидирувлар шундан далолат бермоқдаки, кейинги пайтда поездда наркотик моддалар олиб юриш кўпайди. Чунончи, Қирғизистоннинг тоғли Уш вилоятидан Республикамизга шундай моддаларни олиб ўтиш ҳоллари тез-тез учраб турибди. Масалан, 1991 йилда жами 4,5 килограмм наркотик модда мусодара қилинган бўлса, 1992 йилнинг ўн ойида бу кўрсаткич 50 килограммдан ортди. Қирғизистоннинг Жалолободидан келаётган поездларда бундай фактлар, айниқса, кўпайди. 59 та бундай факт аниқланиб, айбдорлар жиноий жавобгарликка тортилди. Масалан, шу йил Жалолободдан Тошкент шаҳрига 22 килограмм наркотик модда билан

сафарга чиққан Алексей Бабин, Армен Муродянлар қўлга олинди.

Талончилик, фирибгарлик, билетфурушлик ва кон-тейнерлардан мол ўғирлашга қарши транспорт мили-цияси катта-катта тадбирларни амалга оширмақда. Шу ўринда жиноят қидирув ходимларидан Абдуллажон Солиев, Анваржон Абдуллаев, Равшанбек Наимовлар-нинг жонбозлигини айтиш жоиздир.

М у х б и р:— Газетада босилган мақолалардан кўп-чиликка маълумки, сизнинг ҳаётингизга суиқасд қилин-ган, уйингиз портлатиб ёндирилганди. Айбдорлар топи-либ жазосини олдимиз?

Н. Л а т и б ж о н о в:— Бошқалар ҳам қўнғироқ қил-ганда, кўча-кўйда кўришганда шу ҳақда сўрашади. Минг афсус билан айтаманки, ҳали ҳақиқат қарор топ-ганича йўқ. Хабарингиз бор экан, 1990 йилда яшаб тур-ган уйимни портлатиб, ёндиришганди. 1991 йил июл ойида уюшган жиноятчилар ҳаётимга ўқ отиш-қуроли билан тажовуз қилишди. Сабаби, мен Андижондаги энг кучли жиноятчилар гуруҳини фош қила бошлагандим. Ўзбекистон тилласини бошқа юртларга инъом этаётган катта пулдор шахсларни аниқлагандим. Надоматлар бўлсинким, бу ишларнинг устига ҳозирча қозон ёпилиб турибди...

Жиноятчилар ҳам тек туришмади. Улар ҳаётимга қасд қилишди. Уларни ўз кучимиз билан қўлга олдик. Вилоят прокурори рухсати билан судгача улар қамоқ-қа олинганди. Ҳаётимга суиқасд қилганлар устидан суд жараёни бошланганда кўпчилик қувонганди. Бироқ акси бўлиб чиқди. Давлат қораловчиси айбланаётганларга ўн йилдан қамоқ жазоси тайинлашни сўраган бир пайт-да, улар суд ҳайъати томонидан залдан озодликка чиқарилди. Мантиқни қаранг. Прокуратура тўрт кишини бир йил қамоқда сақласаю, уни судья бўшатиб юборса. Бу воқеа юзасидан Республика прокурори ва ички иш-лар вазирига мурожаат қилганман. Улар ҳам бу ишни ўз назоратига олганликларини билдиришган. Шунга қарамай, натижа кўринмаяпти.

Бу ҳақда Республиканинг нуфузли идораларига му-рожаат этдим. Катта умид билан жавоб кутяпман. Бир ўйланг, милиция бошлиғи ҳаётига қилинган суиқасд иштирокчилари қандайдир «сабаб»ларга кўра жазолан-маса?

М у х б и р:— Нурмат ака, расмий маълумотларда кўрсатилишича, сиз бошчилик қилаётган жамоа 1992

Йилнинг 9 ойида жами 42 килограмм гиёҳванд моддаларни ушлаб қолишибди. Бу кўпми ёки кам?

Н. Латибжонов:— Кўплигини ўзингиз ҳам билганингиз учун бу саволни бераётган бўлсангиз керак, деб ўйлайман. «Кўп» дегани бизнинг йигитлар яхши ишлаётганини кўрсатади. Айни пайтда, гиёҳванд моддалар билан шуғулланувчилар ва истеъмол қилувчиларнинг кўпайиб бораётгани бизни ташвишга солади. Ўзингизга маълум, бу нарса фақат уни истеъмол қиладиган кишигагина зарар етказиб қолмайди. Энг оғири, жамиятга катта зиён етади.

Мухбир:— Қирғизистонда уни экишга рухсат берилди-ку?

Н. Латибжонов:— Улар қанақа нуқтаи назардан келиб чиқиб рухсат беришганини билмадиму, бизда унинг кўпайиши қўшнимиздаги аҳвол билан ҳам боғлиқ. Суриштирув ва тергов шуни кўрсатмоқдаки, қўлга тушаётганларнинг 90 фоизи гиёҳванд моддани бизга чегарадош Қирғизистондан олиб келишмоқда.

Мухбир:— Бир-иккита мисоллар келтиринг?

Н. Латибжонов:— Масалан, 1992 йил февралда милиция сержанти Раҳимжон Тиллаев проводник билан ўзаро келишиб поездга билетсиз чиқаётган кишидан шубҳаланган. Уни тўхтатиб текшириб кўрилганида қопда 12 килограмм кўкнори бўлган. Уни Олтинкўл районидан сотиб олибди. Армен Муродян деган бу шахс илгари Андижонда яшаб, этикдўз бўлиб ишлаган экан. Ҳозир Арманистонда яшаса ҳам кўкнорининг хумориси тутиб, бу ёқларга йўл олган. Яна, 11 мартда капитан Равшанбек Наимов Андижон — Москва поездида озарбўйжон миллатига мақсуб бир йўловчинини текширганида, Комил Абденов номли бу фуқаро тўрт килограмм наша олиб кетаётгани маълум бўлди. Шунингдек, лейтенант Улуғбек Тожибоев Ростов—Дон поездида чиққан Виталий Вадяно деган йўловчинини текширганида ундан 1,5 килограмм наша топилди. Бунақа мисоллар талайгина.

Мухбир:— Вокзалда поездга чиқаётган ҳаммада юк бўлади, ходимларингиз улар орасидан қайси йўловчида гиёҳванд модда борлигини қандай қилиб билишади?

Н. Латибжонов:— Касб маҳорати ва оператив маълумотлар орқали.

Мухбир:— Оператив маълумотлар қандай олинади?

Н. Латибжонов:— Рухсат этсангиз, бу саволга жавоб бермасам.

Мухбир:— Қўлга туширилган йирикроқ ўғирликлардан мисол келтирсангиз.

Н. Латибжонов:— Марҳамат. Йил бошида «1-Андижон» станциясида уюшган жиноят гуруҳи қўлга олинди. Улар бир неча йил давомида контейнерларни ўмариб келишган. 15 кишилик гуруҳ орасида Бобосадриддин қабристонининг гўркови Х. Ғозибоев ва темир-йўл ишчиси Абдурахмон Аббосовлар ҳам бўлиб, иккинчиси станцияга қандай мол келгани тўғрисида бошлигини мунтазам хабардор қилиб турган. Суд июнда бошланиб сентябрда тугади. Улардан фақат биттасига— илгари бошқа жиноят содир этиб тилхат орқали очиқда юрган Эркин Тошматовга нисбатан қамоқ жазоси қўлланди, қолганлари эса «шартли»га ҳукм этилди. Улар орасида ҳатто илгари қамалганлари ҳам бор. Шаҳар суди 40 минг сўмлик (ўша пайтда бу катта пул эди) ўғирлик мол билан қўлга тушган муттаҳамларга ана шунақа мурувват кўрсатди.

Мухбир:— Сизнингча қандай: қонун бўшми ё қонуншунослар ишни чала қилишганми?

Н. Латибжонов:— Иккиси ҳам. Лоқайдлигимизни қарангки, бугунга келиб маош бир неча ўн баробар, нарх-наво баъзан юз баробар ошиб кетди-ю, судлар ҳозир ҳам жиноятчини ўн йил аввалги жарималар билан жазолашмоқда: 500—1000 сўм... Илгари маст кишини ҳушёрхонага келтириб 30 сўм жарима солсангиз, бечоранинг пули етмасди шунга. Ҳозир ҳар иккитадан битта мастнинг чўнтагидан беш-ўн минг сўмлаб пул чиқади, жарима эса ўша—30 сўм... Яна мисолларга қайтсак, 23 февралда Володарский номли фабрика ишчилари Ўзам Абдуқодиров, Бахтиёр Қозоқов, Ҳасан Абдукаримов, Илҳом Исроилов, Абдураззоқ Шербоевлар ўзаро тил бириктириб фабрика учун келган газламаларни ўғринча машинага юклаб гумдон қилаётганда қўлга тушдилар. Уларга берилган жазо ҳам «эскичасига» бўлди.

Мухбир:— Бевосита сиз раҳбарлик қилаётган бўлим фаолияти доирасида жиноятларнинг очилиш миқдори қандай?

Н. Латибжонов:— 1992 йил 9 ойда атиги 24 фонд жиноят очилмади, ўтган йили бу кўрсаткич 28 фонд эди. Рақамларда айтсак, бу йил жами 177 жиноят рўй берди. Ҳа, жиноят кўп. Куч эса оз. Атиги юз нафар

оператив ходимимиз бор. 350 километр масофага хизмат қиламиз. Милиция тизимида, масъул ўртоқлар мендан хафа бўлишмасину, бекорчилар кўп. Ана шу хизматлар таркибини қисқартириб, ходимларни кўпроқ жамоат тартибини сақлаш ва жиноят қидирувга жалб этиш керак.

М у х б и р:— Утган йил «Правда» газетасининг 21 август сонисидаги суҳбатда мухбирнинг «Сиз давлат тузумига кўпроқ ишонасизми ё партиягами?» деган саволига «Иккаласи бир нарса, мен фақат Аллоҳга ишонман», деб жавоб бергансиз. Уша даврда бу гапни айтиш учун катта жасорат ва ақл талаб қилинар эди: кўп ўтмай партия — КПСС тарқатилди...

Н. Л а т и б ж о н о в:— Мақола чиққанидан кейин мени обкомга чақириб тушунтириш хати ёздириб олишганди. Эҳтиёт шарт — «юқоридан» сўраб қолшиса «мана» деб кўрсатиш учун. Бизнинг, халқимизнинг бахтига юқорида — республика тепасида ақли расо одамлар турган экан: ҳеч ким тушунтириш хати сўрамади. ГҚЧП қулаб, партия тарқатилгач, обкомнинг идеология котиби чақириб тушунтириш хатини кўз олдимда йиртиб ташлади.

М у х б и р:— Бугунги кунда милиция қандай муаммоларга дуч келаётир?

Н. Л а т и б ж о н о в:— Штатлар етишмайди. Ҳар битта поездни кузатиб борадиган камида битта милиция ходими бўлиши керак. Ахир, йўлда бир неча юзлаб йўловчилар ўртасида нималар рўй бермайди дейсиз: ўғирлик, уриш-жанжал, безорилик. Қирғизистон билан чегарадошмиз. Темир йўлнинг ўнг томони Қирғизистон, чап томони Ўзбекистон. Бу масофада 4—5 та тижорат станциялари бор — уларни назорат қилиш керак. Юқорида айтганимдек, Қирғизистондан гиёҳванд - моддалар — ўлим шарпаси оқиб келаяпти, унинг йўлини бекитиш керак. Поездларни кузатув ҳозир қоғоздагина бўлаяпти, амалда — йўқ. Аэропортларда йўловчиларни текширишни илгари милиция бажарарди, ҳозир авиакомпания ўз тасарруфига олди, милицияга тўлашга пули йўқмиш. Пул тежайман деб миллиард сўмлик техникани ва одамлар ҳаётини хавф остига қўйишни ҳам мен тушунолмайман... Бу камчилик ва муаммолардан қатъий назар, биз бор имкониятларни ишга солиб, йўловчилар ва фуқароларимиз тинчлиги ва хотиржамлигини таъмин этишга ҳамиша шаймиз.

С У Н Г С У З

Азиз китобхон, мана, Аллоҳ берган умрнинг қирқ ёшини ҳам қоралаб қўйибман. Бу дунёнинг насиб этган шодумон кунларидан қувондим, аламли онларидан ризат чекдим. Гуё қирқ йил эмас, минг йил яшагандайман. Ахир, сўнгги қирқ йил мобайнида юртимизда, ҳар биримизнинг шахсий ҳаётимизда, онгу тафаккуримизда не не ўзгаришлар юз бермади. Афсуски, биз тили «Ленин»ни айтиб чиққан авлодмиз. Боболаримизни қатағонга дучор этганларни улуглаб қўшиқлар айтдик. Узоқ йиллар тилмиздан «Оллоҳу акбар» калмаси эмас «Яшасин партиям», «Ассалом, рус халқи, буюк оғамиз» сўзи тушмай келди.

Мурғак гўдак чоғларимиздаёқ миямизга қирмизи ғояни қуйишарди. Узимиз бир аҳволдамизу бутун дунёга коммунизм қурамыз, деб ҳайқирардик. Бу дунё пучмоқларидан беҳабар ҳолда биз пионерлар капиталистларни қоралаб нутқлар ирод қилардик. Ҳа, биз ақлли эдик, ақллилик балосига гирифтор этилгандик. Нонга суртиш учун сариёғ тополмасак-да, Чилининг қорни тўқ халқига раҳимиз келарди. Бир томондан «Етмиш ёшдан етти ёшгача пахта фронтига!» каби шиорлар билан халқни кузнинг аёзли кунларида далага ҳайдаб, иккинчи ёқдан чет элда болаларнинг оғир жисмоний меҳнатда азобланишидан лоф урардик. Бармоқларимизни пахта чаноғи шилиб, совуқдан ёрилиб кетарди, бироқ «Пахтамыз — бахтимиз», «Биз бахтиёр болалар» деса қўшиқлар айтишдан тинмасдик.

Минг ёшга киргандайман, деганимнинг боиси шунда. Ҳозиргача атиги қирқ баҳорни кўрганамга қарамай бошимда бисёр булутли кунлар кечди. Хизмат юзасидан жиноятчилар билан бир неча бор юзма-юз келдим. Бир неча марта ҳаётим таҳлика остида қолди. Энг ёмони, «халқ посбони» деган ном остида иш кўрганларнинг кўпи ўша йиллари Московдан юборилган корчапонларнинг хизматида бўлди. Бу аҳволдан зада бўлиб,

юрагимни ўкинч кемирарди. Шундай пайтлар юртимизнинг жилови кимнинг қўлидалигини ҳис этиб, маҳаллий раҳбарлар қўғирчоқ эканлигини англаб, чорасизликдан қийналардим. «Бизга Россиядан раҳбар кадрлар юборинг, аҳволимиз танг», деган эди собиқ раҳбарлардан бири ўшанда. Аслида бу гапни Москванинг ўзи республиканинг собиқ комфирқаси «биринчиси» тилидан айтган эди.

Милиция тизимида юксак лавозимларни эгаллаган Дидоренко ва Гайдановлар қанча-қанча диёнатли кишиларни жувонмарг қилишмади? Миллатига, элига қайишган инсон борки, вазифасидан ҳайдалди, минг бир хил туҳматлар, фитнаю иғволар билан терговга тортилди. Айбсиз қамалганларнинг сони-чи? Ҳатто қариндош-уруғи, бола-чақасигача тазйиқ остига олингани-чи!

Бу аламли ҳақиқатларни бугун ҳамма билади, бироқ унуттишга ҳеч биримиз ҳақли эмасмиз. Мен ушбу китобимда яқин ўтмишимиз фожиаларини қайта-қайта таъкидлаётганимга сабаб шуки, бизда айрим кимсалар ҳали-ҳануз ўша тузумни, қизил империяни қўмсаб туришади.

Мен учун энг бахтли кун 1991 йил 31 августдир. Уша кунни довюрак Президентимиз Ислом Каримов бутун дунёга қарата Ўзбекистон жумҳуриятини мустақил давлат деб эълон қилди.

Улуғ француз файласуфи Ф. Лорушфуко: «Кўпчилик мудраб турганда ёлғиз майдонга тушиш олий қаҳрамонликдир», деб айтган.

Ислом Каримов ана шундай қаҳрамонлик, олий қаҳрамонлик намунасини кўрсатди.

Мустақиллигимизнинг яна бир гарови шу бўлдики, юртимиз осойишта ҳаёт кечираётир. Ислом ота юртимизни маҳаллама-маҳалла, вилоятма-вилоят тўқнашувлардан асраб қолди. Халқ Президентимиз сиймосида ўзининг ҳақиқий йўлбошчисини кўрди.

Буюк шоир Байрон: «Денгизчалик қон тўкишдан кўра бир кишининг кўз ёшини артиб қўйиш буюк қаҳрамонликдир», деган эди. Юртбошимиз ҳеч қандай ғалвага ўрин йўқлигини таъкидлаб, эртанги кун қандай бўлишидан ташвишга тушган, танг шароитдан ўйга ботган элни дадил туриб истиқлол йўлига олиб чиқди. Фарғона, Паркент, Уш фожиаларидан юрагини олдириб қўйган кишилар қалбида яна ҳаётга ишонч уйғотди.

Бир эсланг, ахир, бундан уч-тўрт йил илгарини буюк бобокалонимиз Амир Темур ҳақида гапириш бошни

кундага қўйини билан баробар эди. Бугун Президенти-миз ташаббуси билан Тошкентнинг нақ юрагида улуг жаҳонгирга азим ҳайкал тикланди. Амир Темир бобомиз тулпор тепасида жиловни тутиб дунё халқларини тотувликка, биродарликка чорлаб турибди. Мен ҳар гал Тошкентга келганимда бу обидани зиёрат қиларканман, юрагим ғурурга тўлади, Тангрига шукроналар айтаман. Истиқлол шарофати бу!

Ёш мустақил давлатимизга хайрихоҳ мамлакатлар қўлларини чўзди, тан олди, ҳамкорликка киришди. Кунора Тошкентга келиб турган турли юртларнинг юртбошию ишбилармонлари Ўзбекистоннинг ички имкониятлари кучлилигини, келажаги буюклигини англаб етмоқдалар.

Бироқ ҳануз айрим чет эл матбуотларида Ўзбекистон ҳақида похалис, ғаразли гап-сўзлар айтиб турилибди. Кимларгадир бизнинг ҳамжиҳатлигимиз ёқмаётир. Бизнинг халқимиз бундайни арзон-гаров фитналардан ҳамиша юқори турган. Ахир, Туркистон халқи 9000 йиллик тарихга эга. Эрамиздан аввал қурилган турк салтанатларининг хоқонлари сайлов йўли билан сайланишган. Халқчиллик, яъни демократиянинг асл Ватани Шарқдир. Ҳали кўп мамлакатларда хоқон сайлаш туғул пул зарб этиш тушга кирмаган бир замонлардаёқ бизнинг аждодимиз тузукка (конституция) биноан яшаганлар. Адолат туғини мудом боши узра озод кўтаргани учун ҳам унинг тарихдаги ўрни ғоят муносибдир.

Мен қадимий халқимизга бошчилик қилаётган Ислом Қаримовнинг зиммасидаги юк нақадар оғир ва айни замонда буюк эканлигини чуқур ҳис қиламан. Президентимизнинг жон куйдириб нутқ сўзлаганларида турли мансабда ўтирган айрим амалдорларнинг мум тишлагандай қотиб турганларини кўриб ғашланаман. Ахир, жонкуяр Президент қошида шердил йигитлар бўлиши керак.

Ўзбекистон буюк давлат бўлади, дейдилар Президентимиз. Иншооллоҳ шундай бўлажак! Юртимиз буюклигининг нурли, шонли йўлларида сизга омад ёр бўлсин, азиз китобхон.

МУНДАРИЖА

Истиқлол тонги отгунча. Одил Ёқубов	3
Адолат тарозуси. Муҳаммад Юсуф	6
Истиффор	8
БАДИАЛАР	
Саҳройи Қабирдаги ғаройиб диёр	10
Яқин ўтмиш сабоқлари	16
Тириклик — имтиҳондир	24
МАҚОЛАЛАР	
Сирли қотиллик	29
Ғаройиб воқеа	35
Президент — мамлакат рамзи	41
СУҲБАТЛАР	
Жасорат талаб этилади	44
Яратгандан фазл сўрайлик	50
Мақсадимиз — осойишталикни сақлаш	59
Сўнгсўз	65

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
Адабий-бадиий нашр

Нурмат Латибжонов

АДОЛАТ ШАМШИРИ

Бадиялар, мақолалар, суҳбатлар

Муҳаррир *Ҳикоят Маҳмудова*
Рассом *Анатолий Бобров*
Расмлар муҳаррири *Александр Кива*
Техн. муҳаррир *Валентина Барсукова*
Мусаҳҳиҳ *Шоҳида Собирова*

ИБ № 5231

Босмахонага 12. 10. 93. да берилди. Босишга 28. 10 93. да рухсат этилди. Бичими 84×108/32. 2-нав босмахона қоғози. Адабий гарнитура. Юқори босма 3,57, шартли босма тобоғи 3,88 бўёқ нусхаси 4,0 нашр босма тобоғи. Жами 10 000 нусха. 97 рақамли буюртма. Баҳоси шартнома асосида. 124—93 рақамли шартнома.

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 700129, Тошкент. Павойи кўчаси, 30.

Янгийўл шаҳар Инжара пудрати китоб фабрикаси. Самарқанд кўчаси, 44.